ANNA KONTULA

Mistä ei voi puhua

KIRJA USKOSTA JA USKONNOSTA

into

Mistä ei voi puhua

ANNA KONTULA

Mistä ei voi puhua

KIRJA USKOSTA JA USKONNOSTA

into

© Anna Kontula 2012

into
Into Kustannus Oy
Hämeentie 48, 00500 Helsinki
www.intokustannus.fi

Kansi: Elina Salonen

ISBN: 978-952-264-183-0
Paino: InPrint, Riika 2012

Kiitokset

Seuraavat henkilöt ovat lukeneet ja kommentoineet käsikirjoitustani sen eri vaiheissa:

Maiju Kaajakari, Jouko Kajanoja, Arja Kangaspunta, Ilkka Kantola, Jenni Komonen, Tomi Kuhanen, Tapani Laakso, Katja Nissinen, Juho Paavola, Anja Rönkä, Tuuli Saarikoski, Matti Sidoroff, Markku Toivanen, Maarit Uusikumpu, Marja Valkama, Raini Vallinharju ja Saara Virtanen. Kiitokset teille – lukuvinkeistä, parannusehdotuksista ja monista kiinnostavista keskusteluista.

Lisäksi haluan kiittää Sergius Collianderia, jonka teologiseen vaistoon ja lukeneisuuteen olen voinut vuosien mittaan turvautua aina, kun olen syvimmin ymmälläni.

Eräällä kuninkaalla oli puutarha, joka ei yhtenäkään neljästä vuodenajasta ollut vailla kukkia, vehmaita kasveja ja kauniita maisemia. Siellä solisi vuolaita puroja ja erilaiset linnut kujersivat ja lauloivat puitten oksilla: mitä suloista ja kaunista mieli vain saattaa kuvitella, se löytyi tuosta puutarhasta.

Siellä asui myös parvi kauniita, viehättäviä ja ylväitä riikinkukkoja. Kerran kuningas otti kiinni yhden riikinkukoista ja käski ommella sen ylle nahkapuvun, niin ettei sen sulkien kauniista kuvioista näkynyt enää mitään eikä se enää millään saattanut nähdä omaa kauneuttaan. Hän määräsi myös puutarhaan tuotavaksi korin, jonka alle tuo lintu vangittiin. Korissa oli vain yksi aukko, josta kaadettiin aika ajoin vähän hirssiä linnulle syötäväksi.

Näin kului pitkä aika. Riikinkukko unohti aikaisemman itsensä, kuninkaansa, puiston ja muut riikinkukot. Kun se katsoi itseään, se näki vain likaisen ja

kurjan vuodan, ja kun se katsoi asumustaan, se näki synkän ja ankean pimeyden. Se kuitenkin tyytyi tähän ja alkoi uskoa, ettei voinut olla olemassa mitään avarampaa maata kuin tuo korin alle jäänyt alue. Jos joku olisi väittänyt, että tuon kaiken takana olisi toinen elämä, toinen asumus ja täydellisyys, se olisi luullut sitä valeeksi, petokseksi ja silkaksi tietämättömyydeksi.

*Kuitenkin toisinaan lauha tuuli alkoi puhaltaa ja toi korissa olevasta aukosta riikinkukolle puiden ja kukkien, ruusujen, orvokkien ja jasmiinien suloista tuoksua. Silloin se alkoi käydä levottomaksi ja tunsi halua lentää. Se alkoi kaivata lentämistä, vaikkei tiennytkään, mistä tuo kaipuu oli peräisin, sillä se ei tiennyt sulkapuvustaan nahkavaatteen alla, ei muusta maailmasta kuin tuosta korista eikä muusta ravinnosta kuin hirssistä, sillä se oli unohtanut kaiken muun.**

* Tarinan Kuninkaan riikinkukko kertoja on Majmu'a Suhrawardi, kääntänyt Jaakko Hämeen-Anttila teokseen *Todellisuuden maailmat.* Basam Books 2002.

Näky

Huolellisen harkinnan jälkeen päätin palauttaa ikonin Astalle. Siksi seison nyt lapsuudesta tutun kerrostalon pihassa hankalanmuotoisen kantamuksen kanssa.

En ole käynyt täällä yli kahteenkymmeneen vuoteen, en sen jälkeen, kun syyshämäräisenä iltana raapustin äidin perässä bussipysäkille.

Aikoinaan näitä taloja kutsuttiin Pikku-Amerikaksi, sillä osake vastavalmistuneesta lähiöstä oli työläisperheelle kuin muutto uuteen maailmaan. Täällä oli keskuslämmitys, sisävessat ja myöhemmin jääkaapitkin. Tilaviin asuntoihin mahtui suurikin perhe, ja niinpä näiden pihojen on täytynyt kaikua kymmenien lasten äänistä.

Se kaikki oli tietenkin kauan ennen syntymääni. Kun minä 80-luvulla etsin leikkikavereita, olivat nuo

lapset kasvaneet aikuisiksi jo aikoja sitten. Tilalle oli tullut toisia perheitä, mutta ei enää yhtä monilapsisia kuin aikaisemmin. Se ei haitannut, sillä Asta suostui aina puistoon kanssani, vaikka kyllästyikin toisinaan hitauteeni. Tätini mielestä ulkona kuului juosta ja hyppiä. Hän ei voinut käsittää, miksi kyykin mieluummin juttelemassa ötököille.

Asta asuu viidennessä kerroksessa, on asunut iät ja ajat, vaikka alaoven nimitaulussa lukee vielä mummin jäljiltä *rouva*. Kävelen portaat hitaasti, etten tulisi perille hengästyneenä. Urheilukassiin ängetty ikoni kolahtelee ikävästi lonkkaa vasten.

Täällä Pikku-Amerikassa Asta oli jo lapsena kuuluisuus. Lähikaupalla päiviteltiin tyttöä, joka mieluummin pelasi lätkää kuin auttoi äitiä kotitöissä. Kuusitoistavuotiaana hän jätti kotitalouskoulun kesken ja karkasi Helsinkiin taiteilijakommuuniin, maalasi ja kulki boheemipiireissä. Sellainen tietenkin herätti pahennusta.

Pikku-Amerikassa kirjoja kyllä kunnioitettiin, mutta harva niitä omisti tai luki. Siksi Astan kirjalliset taipumukset huomattiin vasta, kun esikoisromaani ilmestyi Tampereen kirjakaupan ikkunaan. Siellä sitä käytiin sunnuntaikävelyllä ihmettelemässä. Mummi alkoi hiljaa toivoa, että hänen mustasta karitsastaan ehkä sittenkin vielä sukeutuisi kunnon ihminen.

Ja sitten, hieman ennen syntymääni, Asta katosi yli

vuodeksi. Kukaan ei tiedä, minne hän lähti tai mitä poissaolonsa kuukausina puuhasi. Pikku-Amerikassa ollaan kuitenkin yhtä mieltä siitä, että palatessaan ei Asta ollut entisensä. Ensi töikseen tätini muutti takaisin mummin luokse. Hän jatkoi kirjoittamista, mutta vieraantui aikaisemmasta elämäntavastaan, ei ilmeisesti pitänyt yhteyttä taitelijaystäviinsä eikä muutenkaan ääntä itsestään.

Tässä on kaikki, mitä äitini on osannut minulle kertoa. Sisarensa retkien aikaan hän oli vasta muuttanut Kuusamoon ja yritti sopeutua metsätilallisen, vaimon ja tuoreen äidin velvollisuuksiin. Kun vanhempani sitten saapuivat Tampereelle, minua ja konkurssipesän jäänteitä kantaen, oli Asta jo palannut ja seisoi asemalaiturilla vastassa.

Asta avaa oven ohimennen kuin olisin vain kipaissut kaupassa. Olin odottanut dramatiikkaa, mutta hyvä näinkin. Eipä tuhraudu aikaa kuulumisiin.

”Tiedät, etten ole uskonnollinen”, aloitan ja ojennan urheilukassin Astalle.

Tätini vetää maalauksen esiin ja tarkastelee sitä

kiinteästi. Todettuaan esineen vahingoittumattomaksi hän ynähtää hyväksyvästi ja viittaa minut sisään.

”Mistäs minä sen tietäisin. Viimeksi tavatessamme uskoit vielä saunatonttuihin.”

Tavallaan totta, mitäpä hän voi minusta tietää. Tädillä on ollut tapana lähettää paketti aina syntymäpäiväksi, mutta se onkin ollut ainoa yhteytemme kahteenkymmeneen vuoteen. Silti olen varma, että hän on seurannut tarkoin elämääni, sillä tädin lähettämät lahjat ovat aina olleet huolella valittuja ja liittyneet kulloisiinkin kiinnostuksiini.

Tässä suhteessa vain ikoni on poikkeus. En ymmärrä, miksi täti lähetti sen, tai mitä hän olettaa minun sillä tekevän.

”En ota tätä takaisin”, Asta ilmoittaa hajamielisesti ja perääntyy ihailemaan jääkaapin ovea vasten laskemaansa maalausta.

”Pakko. En nimittäin aio kantaa sitä täältä mihinkään”, uhkaan.

”Voin pistää sen postiin.”

”Sitten myyn sen ja annan rahat johonkin keräykseen.”

”Et voi. Siunattua ikonia ei voi myydä.”

”Ei sitä kai missään laissa kielletä.”

Asta kääntyy viimein katsomaan minuakin ja hymyilee.

”No, itse asiassa tämän esineen kohdalla kieltää lakikin, sillä taulu on tuotu maahan tullin ohi. Juothan sinä edelleen teetä?”

Jään kahden vaiheille, tee kyllä kelpaisi, mutta myöntyminen söisi päättäväisyydeltäni uskottavuutta. Vaikka ei vastauksellani taida oikeastaan olla väliä, sillä Asta on jo kadonnut keittiöön. Yhtäkkiä muistan, että näinhän se meni aina lapsenakin, kun äiti työskenteli toisella paikkakunnalla ja minä vietin viikot Astan hoidossa.

”Ikoni on ehkä 1800-luvun alusta, harvinaisen kaunis maalaus Johannes Teologista”, Asta huutelee keittiöstä astioiden kilinän yli. ”Siitä, jonka nimiin yksi evankeliumeista on pantu. Hankin sen erään ystävän kautta ja siunautin sinulle koti-ikoniksi.”

”En minä tarvitse koti-ikonia”, vastustelen jo ponnettomammin. Tiesin kyllä, että Asta oli ollut jo vuosia kiinnostunut teologisesta kirjallisuudesta. Ilmeisesti tätini on laajentanut harrastustaan myös varastettuihin ikoneihin.

Asta ilmestyy oviaukkoon.

”Ajattelin, että joisimme sen keittiössä, vanhojen aikojen kunniaksi”, hän ehdottaa. ”Olen iloinen, että päätit tulla. Laitoin ikonin hakemaan sinua, koska minun pitää kertoa sinulle jotain. Nyt kun olet aikuinen.”

”Olisit voinut käyttää puhelinta.”

”Tietysti. Mutta haluan kertoa sinulle tarinan, joka vaati tapaamista. Tuo ikoni on hankittu jo hieman ennen syntymääsi. Se on odottanut sinua kaksikymmentäviisi vuotta.”

”Kertoa tarina? Sinähän olet kirjailija, eikö sinun kuuluisi kirjoittaa siitä?”

”Jos se olisi niin helppoa, olisin pannut kaiken paperille jo kauan sitten”, Asta huoahtaa. ”Mutta siitä ei tule mitään. Tämä on erilaista.”

Hän kaataa teetä kuppeihin.

”Sinun täytyy ymmärtää, että aion nyt kertoa sellaista, jota ei tavalliseen tapaan voi pukea sanoiksi. Se täytyy tehdä toisin. Tämä on minun historiaani, osittain sinunkin. Siksi sinun täytyy kuulla tarinani.”

Sitten hän lisää jotenkin arasti: ”Arvelin, että meillä kahdella voisi olla yhteys, joka kantaa kielen avuttomuuden yli. Jos en voi kertoa tätä sinulle, en voi onnistua muidenkaan kanssa.”

Asta istuutuu vastapäätä minua, vanhalle paikalleen.

”Tarina alkaa opiskelijakommuunista, jossa me seitsemänkymmentäluvun nuoret istuimme yö toisensa jälkeen hautaamassa vanhaa maailmaa ja unelmoimassa vapaudesta. Se oli hauskaa aikaa. Hetkeksi kaikki tuntui liukuvan raiteiltaan, mutta enimmäkseen hyvällä tavalla.

”Minä poreilin ajan hengessä siinä kuin muutkin. Enemmänkin, haaveilin muuttamisesta Berliiniin tai Pariisiin, joiden opiskelijaliikehdintää me innostuneina seurasimme. Romaanini ansiosta minun onnistui päästä Ranskan valtion kulttuurivaihtoon. Sain tilaisuuden lähteä Marseilleen, jossa odotti huone kirjailijatalossa, uusia jännittäviä ihmissuhteita ja vuoden työskentelyraha.”

”Tämäkö nyt oli se mystinen katoaminen, jota kaikki ovat arvuutelleet vuosikymmeniä?” minä keskeytän.

Asta nyökkää tyytyväisenä.

”Tämähän se. En ole halunnut viedä naapurustolta hyvää legendaa, näillä nuorilla lähiöillä tarinoita on niin vähän jo muutenkin. Ja sitä paitsi, olihan matkani

mystinen, kuten kohta kuulet.

”Se tapahtui eräässä pikkukaupungissa pari kuukautta Ranskaan saapumiseni jälkeen. Paikkaa on vaikea kuvailla. Ympäröivät vuoret estivät pilvien muodostumisen, ja siksi taivas kaupungin yllä pysyi aina sinisenä. Suurin osa rakennuksista oli peräisin 1600-luvulta, mikä yhdessä vakaan sään kanssa loi vaikutelman ajan pysähtymisestä.

”Olin sopinut yöpyväni tutun radikaaliteologin luona. Illallisen päätteeksi hän ajan mutkattomassa hengessä puraisi korvalehteäni ja talutti minut sitten makuuhuoneeseensa, kuten olin suunnitellutkin. Siihen aikaan sitä saattoi tapahtua. Tai ehkä sellaista tapahtuu vieläkin, mutta minusta on tullut vanha.

”Se oli jotain aivan erityistä, hurjaa ja ihanaa. Mies osasi ja halusi toteuttaa fantasioita, joista en ollut kehdannut kertoa edes päiväkirjalle. Hän muokkasi hallinnan menettämisen pelostani uuden ja kiehtovan nautinnon. Halusin rukoilla miestä lopettamaan, ja pelkäsin, että hän noudattaisi pyyntöäni. Tai että hän ei tekisi sitä. En halunnut tietää.

”Vasta lauettuaan mies pysähtyi hetkeksi. Edelleen ranteitani puristaen hän katsoi kiinteästi minuun ja kysyi:

Avez-vous quelque chose à dire?

”Ensimmäinen ajatukseni oli vaatia miestä irrottamaan otteensa, sillä sitä hän ja tilanne tuntuivat odottavan. Tässä kohtaa käsikirjoitusta minun kuului ilmaista vastalauseeni, pyytää, vaatia tai anella. Enkä kuitenkaan tehnyt sitä.

”Jostain sisältäni nousi uusi nurinkurinen uhma, kukaan ei veisi tahtoani, vaikka ainoa vapaa teko olisi alistuminen. Siksi vastasinkin hänelle:

Je me tiens à votre disposition?

”Luulen, että juuri tuo kapinallinen alistumiseni oli avain. Ehdin huomata miehen kierähtävän harmistuneena sängylle viereeni. Sitten putosin – niin, jos putoaminen nyt on oikea sana.

”Äkkiä tajusin katselevani ääretöntä valomerta, kietouduin siihen ja keskustelin sen kanssa. On mahdotonta sanoa, olinko tuon kokemuksen aikana ruumiissani vai sen ulkopuolella. Jotenkin olin siirtynyt todellisuuteen, jossa ei ollut maata, taivasta tai olentoja. Lämmin ja kirkas energia muodosti ympärilleni yhtenäisen tahdonalaisen kokonaisuuden, jossa kuitenkin vaistosin jatkuvaa hyörinää, monen itsenäisen tietoisuuden kuisketta tai pulputusta. Ymmärsin, että tässä oudossa maailmassa monta saattoi olla yksi, samaan tapaan kuin aalto on erillisenä olemassa ja silti yhtä suurta valtamerta.

”Siinä minä ihmettelin, pienenä ja vieraana kaiken

sen valon keskellä. Tuokion kuluttua oivalsin, että sanattomat kuiskaukset olivat kääntyneet minuun. Ne kysyivät, mitä siellä oikein tein ja toruivat lempeästi, ettei vielä ollut aikani.

”Ja sitten olinkin taas rakastajani vuoteessa.

”Elämäni suunnan muuttanut hetki oli niin lyhyt, ettei kumppanini ehtinyt huomata poissaoloani lainkaan. Hän makasi edelleen vieressäni manaillen leikin katkeamista. Minä pysyin hiljaa, järkyttyneenä ja asian suuruutta varovaisesti aavistellen.

”Nyt melkein kolme vuosikymmentä myöhemmin uskallan sanoa, että tuo lyhyt kokemus muutti merkittävällä ja peruuttamattomalla tavalla ajatuksiani elämän peruskysymyksistä. Ei siellä ole mitään ylimaallista hyvyyttä sen paremmin kuin pahuuttakaan, ei liioin hierarkioita. On vain ääretön valo ja sen moninainen ykseys.”

”Sehän oli… jännittävää”, avaan tunnustellen.

Tässä kääntymystarinassa oli hurjasti enemmän kuin sitä tädistään haluaa kuulla. En tiedä, miten minun kuuluisi suhtautua, joten keskityn raaputtamaan

pöytäliinaan juuttunutta murusta. Mikä maailmaan on mennyt, kun eivät ihmiset voi pitää näitä omana tietonaan?

Asta kuittaa kommenttini turhautuneella huitaisulla:

”Minä yritän tässä kuvata sinulle maailman neljättä ulottuvuutta ja mitä sinä kuulet – jännittävän anekdootin”, hän tarttuu sanoihini. ”Juuri se on ongelmani. Minä olen kertoja, mutta mystisen kokemuksen olemukseen kuuluu, ettet voi jakaa sitä. Tahtomattasi sinusta tulee salaisuuden kantaja.”*

Hän nyökkää lattialla seisovaan ikoniin.

”Tiesitkö, että Johannes maalataan usein noin, sormet suljettujen huulien edessä?”

”Aivan kuin hän muistuttaisi, että totuus on jaettavissa vain hiljaisuuden kautta”, minä hoksaan.

---

* Tässä viitataan ns. apofaattiseen teologiaan, jonka mukaan Jumala on niin oleellisesti muuta kuin maallista elämää palvelemaan muotoutunut kieli, että kaikki Jumalaa koskevat kielelliset väittämät ovat väistämättä epätosia. Ajatus Jumalasta inhimillisen tiedon ja kuvaamisen ulkopuolella lasketaan kristillisessä perinteessä alkavaksi juutalaiselta uusplatonistilta Filon Aleksandrialaiselta (20 eKr. – 40 jKr.). Tämän mukaan koska Jumala ei ole minkään muun olennon kaltainen, ei hänen olemustaan voida määritellä ja siten myöskään tietää. Tästä syystä Jumalasta voidaan puhua vain negatiivisten termien kautta, kuvaamalla hänen erilaisuuttaan luotuihin nähden. Filonin jälkeen apofaattista ajattelua on esiintynyt koko kristillisen historian ajan. Usein se on ollut kytköksissä henkilökohtaista Jumalan kokemista korostavaan mystiikkaan. Varsinaisen apofaattisen teologian muotoilijana pidetään useimmiten 400- ja 500-lukujen vaihteessa elänyttä Pseudo-Dionysios Areopagitaa. Myöhemmin apofaattista teologiaa vaalittiin erityisesti keskiajan luostariperinteessä, ja ortodoksisessa kirkossa sillä on edelleen vahva asema. Apofaattisen ajattelun kaltaisia juonteita löytyy tietenkin myös muista suurista uskonnoista, hieman eri painotuksin.

”Niin juuri. Siksi pidän tästä kuvasta niin paljon. Minusta on mukava ajatella, että hän kärsi saman salaisuuden painosta kuin minäkin. Ja kuten kerroin, hänkin ilmeisesti yritti kirjoittaa siitä.”

Tajuan tragedian. Tätini ikäluokassa kirjailijan ura ei ole ollut naiselle mitenkään helppo valinta. Asta rakastaa sanoja ja on niiden tähden luopunut paljosta sellaisesta, mitä ilman ei tavallisempi nainen voisi elää. Sitten eräänä päivänä hän kohtaa tarinoiden tarinan, mutta saakin huomata sen sijaitsevan kerronnan ulottumattomissa.

Asta rypistää otsaansa tavalla, jolla hänellä oli tapana reagoida tuhmuuksiini, esimerkiksi kun nelivuotiaana tungin herneen sieraimeen enkä saanut sitä sieltä pois. Tällä kertaa harmin kohteena on kuitenkin jotain, jota minä en osaa katsoa ja hän ei yrityksistä huolimatta saa näkyväksi.

Sanat ovat käyttökelpoisia vain, jos kuulija tunnistaa niiden merkityksen. Niinpä värit eivät kerro mitään syntymäsokealle ja rakkausrunot luetaan henkilökohtaista tunnehistoriaa vasten. Omassa kokemusmaailmassani ei ole kerrassaan mitään, joka auttaisi hahmottamaan Astan kuvaamaa mystistä kokemusta.

”Tiedän saaneeni lahjan, jolle ei löydy tunnetusta maailmasta vastinetta. Uskon sen olevan itselleni ja koko maailmalle merkityksellistä. Siinä kaikki, mitä voin sanoa”, tätini summaa kohtalokkaasti.

Asta aikoo silti sanoa vielä yhtä ja toista. Hän palaa hetkeksi ranskalaiseen pikkukaupunkiin:

”Lähdin miehen luota niin pian kuin saatoin. Olin etukäteen odottanut tapaamistamme kovin, mutta enää se ei tuntunut lainkaan tärkeältä”, hän muistelee.

”Tapausta seuraavat päivät vietin syvässä sisäisessä hämmennyksessä. Nukuin paljon. Lopun aikaa taisin vaellella kaupungilla. Minun ei ollut nälkä tai jano. Ponnistelin ymmärtääkseni, mitä oikein oli tapahtunut.”

Lopulta Asta oli päätynyt yhteen Marialle pyhitetyistä kaupunginosakirkoista. Hän oli jäänyt tunneiksi istumaan sen viileään hämärään, tuijottaen yksinäisen kynttilän valaisemaa Neitsyt-patsasta. Mikä oli se salaisuus, josta hän ei saanut otetta?

Oli outo sattuma, että Asta kohtasi selittämättömän jumalansa juuri samaisessa pikkukaupungissa, johon mystiseen hengellisyyteen liitetyn Magdalan Marian kerrotaan purjehtineen Golgatan tapahtumien jälkeen. Tällä alueella Marian roolia korostava suuntaus eli vielä kauan sen jälkeen, kun muu läntinen

Eurooppa oli taivutettu paavilliseen kuriin.

Kristittyjen gnostilaisten tarina alkaa piispa Irenaeuksen ajan Roomasta, jossa heitä kutsuttiin valentinolaisiksi.* Ryhmä kyseenalaisti muotoutumassa olevan kirkon hierarkian ja valitsi kokoontumisissaan arvalla, kuka hoitaisi mitäkin palvelustehtävää. Näin papiksi saattoi päätyä kuka tahansa, myös nainen tai jonkin halveksitun ammatin edustaja.

Kiista kirkon järjestäytymistavasta oli osa laajempaa keskustelua uskon opillisesta perustasta. Kilpailevan suunnan – josta sittemmin kehittyi meidän tuntemamme kristinusko – piispat katsoivat valtansa periytyvän suoraan kahdeltatoista apostolilta. Kaikkia myöhempien kristittyjen näkyjä, kirjoituksia ja uskomuksia tuli heidän mielestään arvioida sitä vasten, miten hyvin ne sopivat yhteen apostolien opetusten kanssa. Valentinolaiset puolestaan väittivät, että kielen ja inhimillisen ymmärryksen rajallisuus teki perimätiedon tulkinnoista epävarmoja. Siksi tärkein hengellinen lähde oli suora mystinen kokemus, jonka kuka tahansa saattoi saada. Apostolien opetuksia, samoin kuin myöhempiä kirkkoisien tekstejä, oli

* Irenaeus (n. 130–202 jKr.) oli nykyisen Lyonin alueen piispa ja merkittävä varhaiskristillinen teologi. Vuosikymmeniä jatkunut taistelu taistelu gnostilaisia vastaan muokkasi ratkaisevasti hänen teologista ajatteluaan. Yleistajuinen johdatus valentinolaisilta säilyneisiin teksteihin löytyy esimerkiksi Elaine Pagelsin teoksesta *Gnostilaiset evankeliumit* (Art House, 2006). Kuten muutkin hengelliset liikkeet, myös gnostilaisuus kuitenkin muuttui vuosisatojen kuluessa, ja siten myöhempää gnostilaisuutta käsittelevää kirjallisuutta on sovellettava valentinolaisiin varoen.

tulkittava tällaisen kokemuksellisen tiedon valossa.

Siinä missä esimerkiksi Irenaeus katsoi apostolien opetusten sisältävän jo sellaisenaan parhaan teologisen tiedon, valentinolaiset uskoivat, että perimätiedon jatkuva uudelleentulkinta veisi vähitellen lähemmäksi totuutta.

Näkemyseron taustalla oli kaksi kilpailevaa käsitystä Jumalan todellisesta luonteesta. Valentinolaiset väittivät, että vanhoissa teksteissä käytetyt nimitykset – kuten *Hallitsija, Isä, Luoja* tai *Herra* – eivät olleetkaan todellinen Jumala, vaan ihmisten vajaata ymmärrystä varten tehty kuva Hänestä. Tuttujen metaforien avulla yritettiin hahmottaa sellaista, joka ei perimmältään ollut kielellä määriteltävissä. Valentinolaisten Jumalan saattoi oppia tuntemaan vain henkilökohtaisen kokemisen kautta. Viime kädessä teologia oli elävän Jumalan kohtaamista, ei kuolleiden tekstien opettelua.*

Me emme tarkoin tiedä, mihin valentinolaiset uskoivat tai mitä he tarkoittivat todellisella Jumalallaan. Mutta heidän kuvaamiinsa mystisiin näkyihin liittyi usein epätavallinen valo.

---

* Tässä kirjassa käytetään jumala-sanaa useammassa merkityksessä: joskus sillä viitataan kristinuskon vakiintuneeseen Jumalaan, joskus jonkun muun uskonnon jumalaan, yleisesti jumalan kategoriaan tai sitten tarkemmin määrittelemättömään ilmiöön, jota meidän kielessämme jumala kuvaa vähemmän harhaanjohtavasti kuin muut käsitteet. Kirjoitan Jumalan isolla silloin, kun sillä tarkoitetaan jonkin sellaisen uskonnon vakiintunutta Jumalaa, josta on tapana käyttää isoa alkukirjainta. Muissa kohdin jumala on kirjoitettu pienellä alkukirjaimella.

Asta hakee makuuhuoneestaan sinikantisen vihon. Tunnistan sen tietysti heti, samanlaisiin ruutuvihkoihin hän kirjasi muistiinpanojaan jo lapsuudessani. Tädille kirjoituskoneet olivat vain viimeistelyä varten. Tarinat hän hahmotteli aina käsilaukussa kulkeviin nuhruisiin vihkoihin.

”Ryhdyin tietenkin etsimään selitystä kokemukselleni”, hän jatkaa ovelta kertomustaan, minimipalautteestani välittämättä. ”Vierailin hengellisissä yhteisöissä ja keskustelin monen viisaan ja vakaumuksellisen ihmisen kanssa, mutta laihoin tuloksin. Olisin halunnut kuulla, että muutkin olivat kokeneet samaa ja miten he olivat asiaa työstäneet. Sen sijaan kohtasin torjuntaa ja hämmennystä – kaikki tuntuivat olevan yhtä mieltä, ettei Jumala kerta kaikkiaan voi ilmoittaa itsestään kuvaamassani tilanteessa.

”Viimein älysin kuitenkin jättää uskovaiset rauhaan ja suunnistaa Marseillen pääkirjaston teologiselle osastolle. Siellä kokoelmansa tunteva kirjastonhoitaja tutustutti minut Pyhään Hildegardiin.”

Ja Asta ojentaa avatun vihon luettavakseni. Sivulla on pitkä, tädin pienellä ja täsmällisellä käsialalla tallennettu lainaus:

*Se mitä tulen kertomaan tapahtui Armon vuonna 1141 minun ollessani 42 vuotta ja 7 kuukautta vanha: Taivaat aukesivat ja palava äärimmäisen kirkkauden valo täytti koko mieleni. Se sytytti minun sydämeni ja rintani tuleen, jonka loimu ei ollut polttava, vaan lämmittävä. Se oli kuin auringon säde, joka lämmitti kaiken mihin se koskee. Välittömästi tiesin pyhien tekstien eli psalttarin, evankeliumin ja koko Vanhan ja Uuden testamentin tulkinnan, vaikka en tiennytkään yksittäisten sanojen merkitystä, tavuttamista enkä liioin sija- tai aikamuotoja.**

”Myös hän puhuu valosta”, huomautan.

Asta nyökkää.

”Valo on tärkein, joskaan ei ainoa yhdistävä tekijä. Kun neljännesvuosisata sitten luin tämän ensimmäisen kerran, koin vahvasti meitä yhdistävän salaisuuden, tuhannen vuoden välimatkasta huolimatta.”

Iltapäivän aurinko paistaa vinosti keittiön ikkunasta. Minun paikkani jää mukavasti varjoon, mutta Asta joutuu vähän siristelemään. Valossa hänen hiustensa harmaa näyttää kimaltelevan. Pikkuleipien sokerirakeetkin kimaltelevat.

”Ymmärsin, että vaikka kokemukseni on ehkä harvinainen, se ei sentään ole ainoa laatuaan. Jotkut uskovat sen olevan samaa luomatonta valoa, jota Jeesus

* Sitaatti sivulta 181 Maiju Lehmijoki-Gardnerin teoksesta *Kristillinen mystiikka. Läntinen perinne antiikista uudelle ajalle.* Kirjapaja, Helsinki 2007.

heijasti Taaborin vuorella ja joka kirkasti Vanhan testamentin Mooseksen kasvot. Luomaton valo ilmestyy ennakoimattomasti, eikä sitä voi ansaita omalla toiminnalla. Yhteistä sen nähneille on kuitenkin ilo, rauha ja usein vaikeasti kuvailtava varmuuden tai oivalluksen tunne."

"Ja uskot, että oma näkysi oli tätä luomatonta valoa?"

"Miksi ei?" Asta vastaa vakavana. "Kaikki täsmää. Kirjoituksissa korostetaan vielä, että luomaton valo ei hälvene tavallisten muistojen tapaan. Ihmiset kantavat kokemusta läpi elämänsä, niin kuin minäkin olen tehnyt."

Viisivuotiaana istuin usein tässä katselemassa pihan lasten leikkejä. Keittiön ikkunanpieli oli paras paikka, tästä saattoi nähdä koko pihan ja pysyä silti itse verhon suojissa.

Kerran seurasin, kuinka Asta tupsahti pyykkituvasta keskelle ponkua. Peli näytti kaiketi hauskalta, koska hänkin viittoi haluavansa mukaan. Muutaman kierroksen jälkeen oli tätini tapansa mukaan päihittänyt kaikki, yläastelaiset pojatkin. Kohta kuulin hänen

kolistelevan eteisessä pyykkikoreineen, hengästyneenä ja nauravaisena.

Luulen, ettei tätini silloin koskaan puhunut vakaumuksestaan. En muista nähneeni häntä rukoilemassa, valmistautumassa kirkkoon tai puuhaamassa muitakaan hengellisiä juttuja. Asunnosta ei liioin löydy sellaista kristillistä esineistöä, joka olisi voinut kiinnittää lapsen huomion.

Silti en ole yllättynyt. Eikä se ole sitä, että myöhemmin kuulin kyllä juoruja Astan hengellisyydestä. Ennemmin se liittyy käsityksiini uskosta yleensä – ehkä omissa hatarissa mielikuvissani Jumala on henkilö, joka illan tullen käärii lapsen vilttiin ja istuttaa juuri tämäntapaiseen keittiöön juomaan kaakaota.

Minulle sana teologia tuo mieleen vain katkeamattoman virran kaapuun pukeutuneita miehiä, yhtä pölyisiä, kellastuneita ja käsittämättömiä kuin tekstit, joille he elämänsä uhraavat. En ole koskaan ymmärtänyt kristillistä jargonia sen paremmin väärin kuin oikeinkaan. Astan puhuessa alan kuitenkin tottua ajatukseen, että siinä kaikessa voi olla muutakin järkeä kuin ihmisten huijaaminen.

Asta puhuu pitkään, ja vähitellen alan nähdä mieltä siellä, missä aikaisemmin on ollut vain käsittämättömiä fraaseja. Pyhä kolmiyhteys voi ilman muuta olla *samanaikaisesti, jakautumatta ja vähentymättä* sekä yksi että monta, niin kuin se oli tätini kuvaamassa

kokemuksessa. Jumalan hyvyyden ja hänen sallimansa kärsimyksen välinen ristiriita katoaa, kun Astan tavoin mieltää hyvän ja pahan tämän maailman käsitteiksi – silloinhan jumalan on oltava jossain niiden ulkopuolella.

Olen jo melkein unohtanut, että tarkoitus oli vain palauttaa ikoni ja lähteä. Sen sijaan ihmettelen ääneen, miten joku voi uskoa Marian tulleen raskaaksi neitsyenä tai Jeesuksen nousseen haudastaan, kun kummallekin tapaukselle löytyy lukuisia todennäköisempiä selityksiä.

Asta nauraa, niin että teekupit helisevät. Hän vakuuttaa, ettei usko velvoita ottamaan jokaista satua todesta.

”Tällaisten tarinoiden merkitys on niiden viestissä, ei historiallisissa tosiasioissa”, hän kuittaa, ja kyllähän minä tiedän, että niin suurin osa suomalaisista nykyään ajattelee.

Hetken mietittyään Asta lisää kuitenkin, ettei näissä myyteissä silti tarvitse olla mitään vikaa. ”Elämä on kiinnostavampaa, kun uskoo ihmeisiin. Mutta jos asia vaivaa sinua, kaiva ydinajatus ja unohda muu.”

Tädin mielestä oppi on hengelliselle elämälle vähän sama kuin laki yhteiskunnalle. Lain tarkoituksena on edistää oikeudenmukaisuuden toteutumista ja opin vahvistaa uskoa. Molemmat ovat kuitenkin ihmisten

tekeminä epätäydellisiä ja kumpikin saattaa vanhentua tai tulla käytetyksi alkuperäisen tarkoituksensa vastaisesti. Maallisen vallan fariseus voisi olla esimerkiksi syyttäjä, joka vaatii eläinsuojelurikoksia paljastaneelle aktivistille tuomiota salakuvaamisesta:

”Kaikki uskonnolliset väittämät ja myytit ovat ihmisten kömpelöitä yrityksiä kertoa sellaista, joka ei ole kerrottavissa. Ne eivät ole mielivaltaisia, mutta niiden sisältämä viesti on usein piilotettu vertauskuviin tai rivien väleihin.”

Luulen vähitellen ymmärtäväni, mitä Hildegard tarkoitti pyhien tekstien oivaltamisella. Hänelle, Astalle ja heidän kaltaisilleen mystinen kokemus toimii kuin salakirjoituksen koodiavain, joka järjestää sekavan ja muuttaa käsittämättömän ilmeiseksi.

Paha kyllä, kokemus ei anna välineitä oivalluksen jakamiseen eteenpäin. Vaikka Astan tulkinnat kuulostavat kiinnostavilta, ei mitään hänen uskostaan siirry minuun.

Yhteys

Tarkemmin katsoen se on kaunis ikoni. Johannes vastaa suoraan katseeseen vakaana ja rohkaisevana. Taustan haalistunut vihreä ja vanha kulta viestivät nekin ystävällistä rauhaa. Olen näistä havainnoistani vähän yllättynyt, sillä tavallisesti itäisen kirkon pyhimyskuvat ovat jääneet etäisiksi – kun ei tunne henkilöitä, on niiden viestiä vaikea tavoittaa.

En ole sen vertaa uskovainen, että voisin kutsua itseäni ateistiksi. Oikeastaan olen liian käytännöllinen edes aktiiviseen epäilyyn. Ja tästä huolimatta tunnen uskontoja kohtaan varauksellista kiinnostusta, jonka lähdettä en oikein osaa paikantaa.

Jossain vaiheessa luin paljon astrologiaa ja antiikin jumaltarustot kahlasin jo teininä, vähän kuin fantasiakirjallisuuden kylkiäisenä. Nykyään saatan satunnaisesti vierailla jonkin hengellisen liikkeen tai seurakunnan tilaisuudessa. Istun niissä aina

taaimmaiseen penkkiin ja seuraan sieltä rituaaleja, joiden mieltä kukaan muu läsnäolijoista ei tunnu ihmettelevän.

Astan mielestä siinä ei ole mitään kummallista. Hän kuuntelee hengellistä (tai hengetöntä) avautumistani kuppiaan käsien välissä heijaten, vähän kyllästyneesti tai kuin etsisi teelehdistä vastausta.

”Ehkä vierauden tunteesi johtuu siitä, että me kaksi tarkoitamme uskolla eri asioita”, hän lopulta ehdottaa. ”Arkikielessä usko mielletään usein totuusväittämäksi. Siis että uskominen olisi jonkin seikan – vaikkapa Jumalan olemassaolon – pitämistä totena silloinkin, kun asian laitaa ei voi varsinaisesti tietää tai todistaa.”

”No mitä usko sitten sinun mielestäsi on?” kysyn muistellen uskontunnustusta, jonka säkeet mielestäni vahvistavat tätini vähättelemää tulkintaa:

…ja Jeesukseen Kristukseen, Jumalan ainoaan Poikaan, meidän Herraamme, joka sikisi Pyhästä Hengestä, syntyi neitsyt Mariasta…

Astan mukaan usko aukeaa kuitenkin helpommin luottamuksen kuin totena pitämisen kehyksessä. Niin kuin vastasyntynyt olettaa ilman muuta saavansa suojaa ja hoivaa, samantapainen perusluottamus kannattelee ihmistä läpi elämän.

”Usko on sielusta sarastavaa valoa, joka pitää toivoa yllä. Se ei välttämättä edellytä jumalan tunnistamista niin kuin ei lapsikaan ymmärrä hoivan tulevan vanhemmilta, ei aluksi edes tiedä olevansa näistä erillinen olento. Lapsi luottaa, koska ilman luottamusta ei voi elää. Luottamus on ikään kuin ihmisyyden syvärakennetta, joka toisilla sitten ottaa uskon muodon.”

Kätevää. Epäilijöistä päästään siis eroon toteamalla, että nämä uskovat tietämättään?

Asta kuitenkin kiistää, että hänen tarkoituksensa olisi väheksyä kenenkään oikeutta määritellä omaa vakaumustaan.

”En vain näe rajaa samalla tavoin mustavalkoisena. Jos jokin jakolinja tosiaan on olemassa, ei se ainakaan erottele ihmisiä uskoviin ja uskottomiin. Suurin osa ihmiskunnasta kun joka tapauksessa jää johonkin sille välille.”

Ja Asta tiedustelee, haluaisinko kuulla tarinan. Minä nyökkään. Tädin tarinoita olen näinä vuosina ehkä eniten kaivannut.

”Muinoin päätti eräs vastavihitty piispa kiertää kaikki alueensa kirkot ja luostarit. Hän tahtoi olla hyvä paimen ja tutustua laumansa kaukaisimpiinkin jäseniin, niin työlästä ja vaarallista kuin matkustaminen tuohon aikaan olikin.

Kerran tällaisella retkellä hän kuuli puhuttavan kolmesta munkista, jotka asuivat tiettömien taivalten takana, syvän järven keskeltä kohoavalla saarella. Päätökselleen uskollisena hän päätti suunnata heti seuraavana aamuna erämaahan näitä tapaamaan.

”Aikansa kuljettuaan seurue löysi järven ja piispa antoi soudattaa itsensä saarelle, jonka rannalla odotti kolme metsittynyttä munkkia. Nämä tarjosivat tietenkin korkea-arvoiselle yllätysvieraalle parastaan, hän sai kelpo aterian ja suurin keljoista tyhjennettiin hänen käyttöönsä. Rukoushetken koittaessa piispa kuitenkin huomasi, ettei saaren asukkailla ollut alkeellisintakaan tietoa jumalanpalvelusjärjestyksestä tai edes tavallisimmista rukouksista. Liioin ei heillä ollut käytössään mitään palveluskirjallisuutta, eivätkä he lukutaidottomina olleet osanneet sellaista kaivatakaan.

”Piispa nuhteli miehiä ankarasti. Eihän ollut laitaa, että hänen alueellaan toimi niin oppimattomia munkkeja, että kuka tahansa sikopaimen voisi neuvoa

heitä rukouselämässä. Vähintään Herran rukous ja uskontunnustus olisi opeteltava ulkoa. Munkit ottivat ojennuksen vastaan pahoilla mielin. He lupasivat opiskella niin, että palatessaan vuoden kuluttua voisi piispa varmasti olla heihin tyytyväinen. Ja he valvoivat koko yön tankkaamassa katkelmia, jotka vieras oli heille opettanut.

”Aamun sarastaessa piispa soutajineen lähti paluumatkalle. Päästyään jo kauas selälle hän kuitenkin äkkäsi kahden erakoista viittilöivän rannalta. Kohta kolmas juoksi vettä pitkin veneelle, kumarsi syvään ja pahoitteli hengästyneenä, että he eivät vieläkään muistaneet varmuudella oikeaa sanajärjestystä.

”Piispa tuijotti hetken munkkia, joka nöyränä ja takkupartaisena seisoi hänen veneensä vieressä, vedenpinnan ohuen jännitteen kannattamana. Sitten hän kehotti miehiä unohtamaan vierailunsa ja jatkamaan omalla tavallaan.”

Tämä on tätini tapa selittää asioita, tarinoiden ja vertauskuvien kautta. Kertomus tuo mieleeni vanhan juutalaisen sadun, jossa oppimaton paimen vihelteli Jumalansa kunniaksi. Vastaavia lienee paljon. Vaikka

meidän aikaamme pidetään maallistuneena, oli teologinen sivistys harvinaista myös kristillisen kirkon valtakautena. Todennäköisesti kansan parissa kulki opillisesti varsin kirjavia käsityksiä, ilman että se olisi liiemmälti häirinnyt kenenkään hartauselämää.

Kun olin lapsi, oli meillä tapana kertoa iltaisin satuja toisillemme. Vaikka muistikuvani Astan kanssa vietetyistä kuukausista ovat etäisiä, enemmän tunnelmia kuin eheitä tapahtumia, olivat tarinat aina läsnä. Kävimme yhtenään kirjastossa ja milloin emme sinne ehtineet, keksimme satuja itse.

Joitakin hetkiä muistan paremmin. Niin kuin sen illan, jolloin olin Astan luona viimeistä kertaa.

Äiti oli tullut hakemaan minua kotiin, ja se harmitti, sillä olimme Astan kanssa lukemassa kirjaa kahdeksasta velhokoirasta. Äiti vaati, että satua jatkettaisiin maanantaina ja hoputti pukemaan. Hän oli väsynyt ja halusi pian kotiin.

Minä aloin itkeä ja piilouduin tädin selän taakse. Se oli enemmän kiukuttelu- kuin hätäitku, ja siksi hämmästyin aika lailla, kun aikuiset ottivat sen vakavasti. Äiti komensi tiukkaan sävyyn ja Astakin yritti töniä minua eteistä kohti. Heidän hermostuksensa tarttui, tietenkin. Minä ulvoin entistä kovempaa ja tarrasin Astan villatakin hihaan. Velhokirja kasvoi äkkiä merkkaamaan kaikkea sitä tyyntä ja turvallista, jonka äidin tulo oli rikkonut.

Hetken yleisen sekasorron, itkun ja päälle puhumisen jälkeen äiti luovutti. Suu viivana hän kehotti Astaa lukemaan sadun pikaisesti ja lysähti eteisen jakkaralle odottamaan.

Minä kyhjötin Astan kyljessä, olin kuuntelevinani tarinaa ja pidin eteistä salaa silmällä. Äiti ei riisunut ulkovaatteitaan, ei edes kintaita. Hän tuijotti saappaitaan kummallisen näköisenä. Toivoin, että Asta lukisi tosi nopeasti.

Pian sen jälkeen aloitinkin päiväkodin. En olisi halunnut mennä, mutta siihen aikaan eivät lapset reklamoineet. Niinpä ahtauduin mukisematta kurahousuihini, otin tarhakassin ja tallustin isäni jäljessä marraskuun pimeään loskaan.

Vaikka minulla oli ollut epäilykseni, päiväkoti osoittautui pahemmaksi. Alusta saakka jouduin tyttöringin silmätikuksi ja kun koetin kannella aikuisille, hoitotäti pahoitteli äidille epäsosiaalisuuttani. En kehdannut tuottaa vanhemmilleni harmia, joten en enää puhunut asiasta, vaan asetuin hiekkalaatikon kauimmaiseen nurkkaan odottamaan.

Siinä samassa paikassa istuin vielä silloinkin, kun aurinko vihdoin alkoi taas paistaa. Huomasin kevään tulon siitä, kun kurahousujen ratkenneesta saumasta lirisi puro housuihin, sukkiin ja pikkareihin. Hienoa, tästä tytöt saisivat taas uuden pilkan aiheen.

Minun oli ikävä Astaa. Tädillä oli tapana laskostaa vaatteeni iltaisin patterin päälle, jotta sain pukea ne aamulla lämpiminä ylleni. Emme olleet nähneet moneen kuukauteen.

Lyön epähuomiossa kantapääni pöydän jalkaan ja älähdän. Vanhasta tottumuksesta olin keikkunut tuolilla ja saanut heti kipeän muistutuksen, miksi niin ei saanut tehdä.

Asta katsoo tutkivasti, mutta kun isompia vaurioita ei näy, hän alkaa puhua rukouksesta. Tätini mukaan suurin osa uskontojen musiikista, lavastuksista ja polvistumisista avautuvat nimittäin vasta, kun oivaltaa rukouksen idean.

Minä ihmettelen, mitä oivallusta se muka vaatii, rukoilu. Jos joku uskonnoissa tuntuu selvältä niin juuri rukous: Rukouksissa voidaan kiittää, pyytää tai kerrata päivän tapahtumia. On olemassa valmiiksi kirjoitettuja rukouksia, vapaamuotoisia rukouksia ja rukouksia, joissa ei käytetä sanoja lainkaan.

”Tuo kaikki on tietysti totta, mutta ei vielä rukouksen ydin”, Asta latistaa, ”vaan älä masennu, minultakin

sen ymmärtäminen vei monta vuotta. Ranskan kokemuksen jälkeen yritin pariin otteeseen rukoilla ja tunsin itseni lähinnä typeräksi. Silloin vielä ajattelin rukousta tavallasi, muodon ja viestin kautta. Ajattelin, että rukoillessa pitäisi olla jotakin asiaa.

”Luulen, että se on helpompaa niille, joita on lapsesta saakka opetettu rukoilemaan”, hän jatkaa. ”Vaikka ulkomuistista toistettu loru ei olisi rukousta sen syvemmässä mielessä, se varmasti työntää oikeaan suuntaan. Samoin kuin kieltä opiskellessa on ensin siedettävä pitkä mekaanisten harjoitusten jakso.”

Astan kohdalla jonkinlainen käänne tapahtui, kun hän alkoi ajatella rukousta suhteena ihmisen ja hänen jumalansa välillä.

”Uskontojen erilaisia rukoustapoja yhdistää pyrkimys yhteyteen jonkin persoonallisen voiman, meillä yleensä kai Jumalan kanssa. Yhteys on rukouksen ydin. Muuten ei voi olla, ilman rehellistä yhteyden tavoittelua ovat rukoukset vain tyhjiä loruja.”

”Siis niin kuin näppäilisi kännykkäänsä Jumalan numeron ja jäisi kuuntelemaan merkkiääntä?” minä selvennän.

”No vähän niin. Joskus jumala vastaa. Rukouksen idea kuitenkin toteutuu ilmankin. Se on ihmisen puolelta tapahtuva yhteydenotto, jolla tavoitellaan

kommunikointia jumalan kanssa. Sanovat, että hyvällä tuurilla kanava voi jäädä pysyvästi auki."

Ja sitten Asta päätti ryhtyä rukoilemaan, noin vain?

"No ei ihan. Parin epäonnisen yrityksen jälkeen minä itse asiassa luovuin yrittämästä. Edelleen se tuntui nololta ja aloinkin tuumia, että ehkä rukoilu ei vain sovi minulle. Kului monta vuotta ennen kuin tartuin uudelleen asiaan. Se tapahtui pienessä kreikkalaisessa kylässä Athosvuoren lähistöllä, missä odotin ystävääni."

"Siitä oli lehdessä", pistän ajatuksissani väliin, sillä pitkään jatkunut talouskriisi on tehnyt meistä kaikista Kreikka-asiantuntijoita.

"Tarina taisi mennä jotenkin niin, että Jumala lahjoitti Athoksen Jeesuksen äidille, mutta erilaisten käänteiden jälkeen siitä tulikin miesten luostarikeskus?"

"Suurin piirtein noin", Asta hymyilee, "ja voit uskoa, että minua kismitti jäädä autioon turistikylään odottelemaan, kun miespuolinen ystäväni penkoi ikivanhan luostarialueen salaisuuksia. Aikaa tappaakseni koetin ensin lukea ja kävin sitten rannalla kävelemässä."

Athoksen lauttaliikenteen tuijottelu kuitenkin vain lisäsi harmia, joten lounaan jälkeen tätini päätti palata huoneeseensa. Hän ryhtyi työstämään tekstiä, mutta kirjoittaminen eteni tahmeasti. Aamusta asti vaivannut levottomuus kasvoi vierasmajan hiljaisuudessa. Hän vaihtoi paikkaa sängyltä työpöydän ääreen ja ramppasi parvekkeella tupakoimassa. Hän raapusti vaivoin pari lausetta vihkoonsa ja viivasi ne yli saman tien.

”En oikein tiedä, mistä ajatus rukoilemisesta tuli silloin mieleeni”, Asta koettaa muistaa. ”Ehkä se vain leijui rakennuksessa. Siellähän oli majoittunut vuosien mittaan varmasti satoja pyhiinvaeltajia. Oli miten oli, äkkiä sain päähäni polvistua sängyn viereen ja aloittaa Jeesuksen rukouksen*.

”Ja nyt saavummekin jälleen kohtaan, jossa sanat loppuvat”, hän jatkaa tapaillen, kuin ponnistellen löytääkseen lukuisista harhaanjohtavista lauseista ne vähiten vialliset. Hän on kääntänyt katseensa pois, on tarkastelevinaan pihaa ja puita, niin kuin se tekisi kertomisesta vähemmän hankalaa.

”En ehtinyt lausunnassa kovinkaan pitkälle, kun huoneeseen alkoi muodostua nauhaa tai ehkä onkaloa muistuttava valoilmiö. Kuva oli todellinen, vaikka

* Jeesuksen rukouksen yleisin muoto kuuluu: ”Herra Jeesus Kristus, Jumalan poika, armahda minua syntistä”, mutta sanat voivat vaihdella. Usein pelkkä ”Herra armahda” riittää. Lyhyt kaava mahdollistaa rukouksen toistamisen moneen kertaan, ja erityisesti Athoksen luostarialueella Jeesuksen rukouksen ympärille on kehittynyt kokonaan oma rukoustraditionsa.

näinkin sen vain mielessäni – olin edelleen polvillani vuoteen vieressä, katse painettuna. Näky ei ollut samaa lämmintä ja tietoista valoa kuin edellisellä kerralla, pikemminkin se muistutti tieteiselokuvien metallinhohtoista madonreikää. Silti yhdistin nämä kaksi toisiinsa."

Valon ilmestyessä Asta säikähti ja vaikeni. Mutta koska näky alkoi hälvetä heti rukouksen tauottua, hän palasi nopeasti kaavaan. Hetken kuluttua tätini huomasi voivansa säädellä näyn kirkkautta rukouksellaan. Kuva säilyi, kunnes hän väsyi ja päästi sen haihtumaan.

Se oli Astan toinen ja toistaiseksi viimeinen mystinen kokemus. "Myöhemmin olen kyllä monesti tuntenut yhteyden jumalaani, mutta näihin kertoihin ei liity vastaavaa mystiikkaa."

Kreikan jälkeen Asta kuitenkin ryhtyi rukoilemaan silloin tällöin, ensin näyn uusiutumisen toivossa ja vähitellen siksi, että huomasi tavan tuovan arkisempia hyötyjä.

"Tällä tarkoitan niitä ominaisuuksia, joita Paavali nimittää *hengen hedelmiksi**. Vaikka työtä on vielä paljon, olen mielestäni paljon saavuttanutkin, ja ainakin osittain rukoilun ansiosta."

Minulla ei ole syytä epäillä hänen sanojaan. Vaikka

* *Hengen hedelmää taas ovat rakkaus, ilo, rauha, kärsivällisyys, ystävällisyys, hyvyys, uskollisuus, lempeys ja itsehillintä.* Gal. 5: 22-23.

mikään jumala ei asiaan osallistuisikaan, säännöllinen keskittyminen auttaa varmasti vahvistamaan tavoiteltua ominaisuutta.

”Myöhemmin tutustuin tietysti paremmin Jeesuksen rukoukseen, jota olin Kreikassa käyttänyt lähinnä hetken mielijohteesta”, tätini jatkaa. ”Sain tietää, että sitä pidetään voimallisena rukouksena, jonka käyttöä suositellaan vain kokeneemman opastuksella. Lopullisena tavoitteena on tila, jossa rukoilija muuttuu itse rukoukseksi, jossa hänen koko olemuksensa toimii jatkuvan rukouksen kaikupohjana. Siihen yltäminen vaatii vuosien harjoittelua, eikä onnistuminen ole taattua sittenkään.”

Astan kuvaama rukousperinne tuntuu hämärästi tutulta. Sitten muistan yhteyden, vuosien takaisen iranilaispojan, johon olin ollut ihastunut. Myös islamilaiset mystikot korostavat Jumalan henkilökohtaisen kokemisen merkitystä ja toistavat jumalansa nimestä muodostuvaa rukousta, tavoitteena katkeamaton yhteys ihmisen ja Jumalan välille.*

Raamatun mukaan nimi on eräs Jumalan tunnusmerkeistä ja siksi hänen läsnäolonsa paikka. Vaikka Jumala on aina ja kaikkialla, sanan kautta hän todellistuu ihmisen ulottuville. Sanastahan koko maailman kerrotaan saaneen alkunsa.

---

* Yleisin formula on ”lá iláha illa lláh”, mutta myös Jumalan nimeä ”Alláh” tai hänen muita nimiään voidaan käyttää. Ks. Hämeen-Anttila, Jaakko: *Jumalasta juopuneet. Islamin mystiikan käsikirja*. (Basam Books, Helsinki 2002. S. 74–76.)

Ihmisillä on taipumus loputtomana pään sisällä soljuvaan keskusteluun itsensä kanssa. Nytkin muodostan ajatuksissani lauseita, koetan pukea sanoiksi itselleni, miten suhtautua joka puolelta tuuppiviin muistoihin, tai Astaan ja hänen jumalaansa.

Kristillisessä perinteessä ajatellaan, että mielen sisäinen dialogi on jäänne paratiisin ajoilta. Alussa ihmisellä todella oli alituinen keskustelukumppani, Jumala. Vaikka he olivat olentoina erilaisia, heidän välillään vallitsi toiminnallinen yhteys. Juuri vuorovaikutuksen tähden oli Jumala alun alkaen luonut ihmisen avoimeksi ja sosiaaliseksi.

Samat ominaisuudet koituivat kuitenkin yhteyden tuhoksi, sillä avoimena oli ihminen altis myös muille keskustelukumppaneille. Paratiisin onneton tapahtumasarja sai alkunsa Eevan juttutuokiosta käärmeen kanssa. Uusi itsellinen ihminen karkotettiin paratiisista, ja Jumalan ja ihmisen alkuperäinen yhteys katkesi.

”Hengellinen etsintä on tavallaan ponnistelua takaisin tähän kadotettuun suhteeseen”, Asta selittää. ”Siksi yhteyttä etsivä rukous on niin oleellista. Mutta niin kuin usein ihmistenkin välillä, on yhteisen aaltopituuden löytäminen hirveän vaivalloista.”

”Ja ihmiset valittavat, ettei Jumala kuule, ei vastaa rukouksiin”, minä täydennän ajatuksissani.

Asta nyökkää.

”Mutta ei jumala olekaan mikään Kotipizza, joka toimittaa tilauksen mihin aikaan vuorokaudesta tahansa, alle puolen tunnin tai rahat takaisin”, hän muistuttaa. ”Ihminen voi vain yrittää uudestaan ja toivoa, että kyllä vielä tärppää. Ja vaikka havaittavaa yhteyttä ei syntyisikään, voi rukous silti tulla kuulluksi. Joskus koen saavani vastauksen ratkaisuna mieltä vaivaavaan pulmaan tai ylimääräisenä akkuna omien voimien ehtyessä.”

”Sellaisiin rukousvastauksiin on minunkin helppo uskoa. Ihmisen mieli on niin voimakas, että pienellä suostuttelulla se muuttaa tapahtumat johdatukseksi”, vastaan jämäkästi, sillä näin järkevä ihminen kommentoi uskontohöpötyksiä.

Jostain syystä argumenttini ei kuitenkaan tällä kertaa kuulosta siltä kuin sen pitäisi. Pikemminkin siinä on jotain nolosti kyynistä.

Asta ei ole huomaavinaan: ”Psykologinen tulkinta on ihan yhtä perusteltu kuin hengellinenkin. Itse pidän enemmän hengellisestä, koska sen varassa matkustaville on tarjolla laajemmat jatkoyhteydet.”

Tie

Naapurini käy kirkon diakoniapisteessä melkein joka päivä. Hän on hyvin köyhä, ja siksi leipä ja makaronit tulevat tarpeeseen. Avustuskassin saa kuitenkin vasta saarnan kuunneltuaan. Niinpä hänestä ja monesta muusta lähikorttelien pienituloisesta on vähitellen kehittymässä todellisia Raamattu-tuntijoita.

Jos se kävisi yksin sanan voimalla, olisi tämä naapurini jo varmasti tullut uskoon. En kuitenkaan ole toistaiseksi havainnut hänessä mitään hengellisiä pyrkimyksiä. Pikemminkin päinvastoin, päivittäiset pakkosaarnat näyttävät muokkaavan epäilijästä ateistia. Jumala ei toimi kuin ostoskeskus, jonne ihmisiä houkutellaan ilmaisnäytteillä.

Sanovat, että usko on varmuutta, parhaimmillaan ehdotonta varmuutta, joka nousee ihmisen sydämestä. Ehkä sydämiä on kuitenkin erilaisia. Vaikka

kuinka koputtelin omaani, ei sieltä vastaa kuin nämä tavanomaiset kuolevaiset, lähisuku ja ehkä joku entinen ihastus.

Historian opettajan tutkintooni kuuluu kirkkoperinteen ja teologian opintoja. Olen tutustunut moniin ihmisiin, joiden elämän usko on muuttanut. Joskus heikkona hetkenä olen antanut rukoillakin puolestani. Se kaikki on ollut kiinnostavaa, mutta jättänyt silti lopulta ulkopuolelle. Olen katsellut uskoa kuin antropologi alkuasukasheimoa, jonka tapojen sisäistä mieltä hän ei toisen kulttuurin kasvattina voi koskaan täysin tavoittaa.

Siksi en nykyisin ajattele uskontoa kovinkaan usein. Milloin niin teen, sen vieraus saa minut tuntemaan yksinäisyyttä. Ja nyt ikoni on siirtänyt tätini tuohon maailmaan, johon en voi häntä seurata.

Totta kai tiedän, että pettymykseni on ylimitoitettua. Vika ei ole Johanneksen eikä Astankaan, vaan omien hupsujen kuvitelmieni. Lahjan saapumiseen saakka olin ajatellut, että eron vuosien ylitse meitä yhdistää jokin näkymätön ymmärryksen side. Nyt tilalla on epämääräinen kuvotus, kuin olisi joutunut naurunalaiseksi, muttei muista syytä.

Ja Asta, hän ei huomaa kipuiluani. Astalle kaikki on kunnossa ja ihmiset vain ovat niin kuin aina, vaikeita ja epäjohdonmukaisia. Hän pitää tiukasti kiinni tapaamiseemme kehräämästään punaisesta langasta.

Hedelmätöntä etsintääni hän kommentoi ykskantaan, että kaikilla ei ole eikä tarvitsekaan olla hengellistä taipumusta. Pohjimmiltaan usko ei ole tahdon asia, vaan jumala antaa sen kenelle mielii.

”Kukaan ei tiedä, miksi jotkut uskovat ja toiset taas eivät, tai miten usko syntyy ja sammuu pois”, hän selittää. ”Monet vanhat kirjoitukset väittävät, että jokaisen sisällä on paratiisin ajoista kumpuava kaipaus takaisin yhteyteen Jumalan kanssa. Se ei silti tarkoita, että ihmisen pitäisi kuluttaa elämäänsä ikävöintiin. Joillakin on hengellinen kutsumus, toisille taas jokin muu polku osoittautuu oikeaksi. Ja vaikka etsintä toki avaa paljon ainutlaatuista, se myös sulkee monia portteja – niin kuin valinnat aina tekevät.

”Omalla kohdallani koin, että Ranskan kokemusten jälkeen ei jäljellä ollut vaihtoehtoja. Jostakin tuntemattomasta syystä kaltaiseni radikaali ateisti näki luomattoman valon, joka vanhoissa kirjoituksissa varataan hartauselämän raskassarjalaisille.

Lopulta Asta päätyi selittämään kokemustaan teorialla, jonka mukaan Jumala lähestyy kutakin tämän persoonallisuuteen sopivalla tavalla.

”Minulle luonteenomaista on aina ollut ahneus – ei tosin rahanhimo, mutta vaikeammin määriteltävä kyltymättömyys uusiin kokemuksiin. Parhaimmillaan taipumukseni on johtanut suuriin täyttymyksiin. Pahimmillaan siitä tuli sairaus, joka esti pysähtymästä,

vaikka kaikki tärkeä oli jo siinä.

”Ajattelen mieluusti, että jumala tunnisti tämän heikkouteni ja päätti siksi paljastaa minulle jotain jännittävämpää kuin ne proosalliset sattumukset, joita niin ylpeästi kutsuin elämänkokemukseksi. Mummisi oli joskus vähän kateellinen näyistäni, mutta luullakseni aivan turhaan. Äidilleni Jumala tuli lempeänä ja turvallisena isähahmona, koska sellaista jumalaa hän juuri kaipasi, pitämään kädestä elämän läpi.”

Mietin, että minä olenkin tainnut saada molemmat, tädin ahneuden ja mummin elämänpelon. Siksi kulutan vuosiani muka odotellen tilaisuutta, vaikka samalla hyvin tiedän, että tilaisuuden tullen en kuitenkaan uskaltaisi tavoitella unelmiani.

Muistan mummin pannukakun ja hyväntuulisen hyräilyn, mutta yhtään uskontoon liittyvää keskustelua en saa mieleeni. Joko hän ei halunnut niistä kertoa, tai sitten me nuoret emme kuunnelleet.

Asta kävi meillä kylässä vain kerran. Luulen, että se oli vähän ennen päiväkodin kevätjuhlia. Olin

odottanut sitä hirveästi, mutta kun sitten yritin kiivetä tädin syliin, hän vilkaisikin äitiä, silitti ohimennen tukkaani ja alkoi päivitellä käsilaukkuun unohtunutta Marianne-pussia.

Minä juoksin kiltisti karkkeja hakemaan. Kaikki oli siistiä ja kaunista ja hyvin, ja silti vatsassa painoi epämääräinen pettymys. Kahvipöydässä tunnelma pysyi sameana koko Astan vierailun ajan – jotain oli vialla, vaikka aikuiset eivät olleet huomaavinaan. Täti joi kuppinsa hätäisesti tyhjäksi ja lähti sitten kiireistä mutisten. Ryntäsin kuistille, mutta hän ei kääntynyt vilkuttamaan.

Viimeistään tuolloin vaistosin, että pitkän eron taustalla täytyi olla jonkinlainen sisarusten välirikko. Siksi avasin tädin syntymäpäiväpaketit aina omassa huoneessani ja varoin näyttämästä iloani niiden johdosta. Ja siksi en voi vieläkään ripustaa Astan lahjoittamaa ikonia seinälleni, josta äitini huomaisi sen heti.

En ole tietenkään koskaan kysynyt asiasta, en Astalta enkä äidiltäni. Minun tapani on odottaa kärsivällisesti, kunnes ikävät asiat hautautuvat pölyyn.

Nyt aikuisena huomaan Astassa sellaistakin, jota en lapsena osannut katsoa. Vaistoan, miten tarjoilujen kanssa hääräämineen on siinä peittämässä tapaamisemme erityisyyttä. Tädin ajoittain väistyvästä katseesta tunnistan oman paljastumisen pelkonikin, vaikka juuri Astan piti uskaltaa meidän kaikkien edestä.

Hän jatkaa kertomustaan.

”Pari mystistä kokemusta ei vielä käynnistänyt mitään tietoista elämänmuutosta. Oikeastaan en ole koskaan varsinaisesti päättänyt ryhtyä uskovaiseksi. Eräänä aamuna vain panin merkille, että etsinnästä oli kasvanut tärkeä osa elämääni. Huomasin yöpöydälleni kotiutuneen Raamatun ja löysin omista teksteistäni yhä uusia uskonnollisia viittauksia.

”Kirkkoon liittymistä en silti sittenkään harkinnut. Minulla oli järjestäytyneitä uskontoja kohtaan ennakkoluuloja, joita satunnaiset kohtaamiset seurakunta-aktiivien kanssa vain vahvistivat. Sitä paitsi elin ympäristössä, jossa uskonnollisuutta pidettiin erikoisuuden tavoitteluna. Kulttuuriväki kyllä hyödyntää myyttistä aineistoa, mutta sitoutunut uskonnollisuus tulkitaan helposti kielteisesti.

”Aluksi suhtauduin vältellen myös omiin mystisiin kokemuksiini. Vasta kun ne eivät suostuneetkaan haalistumaan muiden muistojen tavoin, annoin lopulta periksi ja siirsin ne kiusallisina haudattavien osastosta sinne, jossa vaalin elämäni valoisia hetkiä. Kuitenkin kesti lähes parikymmentä vuotta, ennen kuin yritin kirjoittaa niistä – huonolla menestyksellä, kuten jo mainitsin.”

Asta on sitä mieltä, että kaikilla ihmisillä on synnynnäinen kyky transsendenttiin. Mitä siitä sitten kehittyy tai on kehittymättä, se riippuu yksilöllisistä ominaisuuksista lisäksi ympäristön kyvystä havaita ja käsitellä mystiikkaa. Meidän kulttuurissamme ihmeet pistetään auliisti sattuman piikkiin. Se on tädistäni sääli, sillä ihmeitä osuisi kohdalle paljon todennäköisemmin, jos niille antaisi mahdollisuuden.

”Ei ihmeen tarvitse olla veden päällä kävelyä tai muuta sirkustavaraa. Tarkoitan nyt yleisemmin sellaisia tilanteita, jossa asiat kehittyvät odottamattomaan ja useimmiten myönteiseen suuntaan.”

Ja hän kertoo tuttavastaan, joka eläkkeelle päästyään vuokrasi talveksi asunnon Costa Ricasta:

”Eräänä kirkkaana aamuna ystäväni lähti ostamaan maitoa. Kadulla häntä vastaan käveli nainen, joka hymyili. Mies arveli nähneensä väärin, mutta vastasi silti tervehdykseen. Kun nainen seuraavaksi pysähtyi juttelemaan, hänen ensimmäinen ajatuksensa

oli, että köyhä kehitysmaalainen siinä haistaa suojattoman luottokortin. Olisihan hupsua uskoa, että tuollainen kaunotar kiinnostuisi hänen kaltaisestaan eläkeläisukosta."

Lopulta mies oli silti ponnistanut elämänsä hurjimpaan loikkaan ja päättänyt uskoa ihmeeseen: että nainen saattoi pitää häntä miellyttävänä ja halusi siksi tutustua. Avatessaan myöhemmin kutsua pariskunnan häihin oli Asta miettinyt, miten ihmeisiin uskominen voi olla siunaukseksi. Tulkinta maailmasta ohjaa omaa käyttäytymistä ja siten toteuttaa itseään.

"Ei tietenkään ole niin, että sitä saa haluamansa ihmisen rakastumaan pelkän uskon voimalla. Mutta epäuskoisille ei satuhäitä ainakaan soiteta, sillä pelossaan he jättävät kutsumatta satunnaisen tuttavan kahville."

Kun Asta päätti hyväksyä ihmeen mahdollisuuden, alkoi sattua kaikenlaista. Hän tunsi selittämätöntä kammoa ystävättären ateljeessa ja sai myöhemmin kuulla rakennuksen toimineen mielisairaalana. Tuntematon pysäytti kadulla varoittaakseen putoamisista, ja samana iltana kakkoskerroksen parveke murtui.

"Näistä kummitusjutuista huolimatta se oli pääosin myönteistä", Asta vetää takaisin, ehkä epäluuloisen ilmeeni vuoksi. "Aloin katsella näitä lähiön katuja ja roskakatoksia ikään kuin lumouksen läpi. Sivuutin lian ja löysin yllättävää kauneutta. Syntyi myönteinen kierre, jossa oma muutokseni muokkasi myös

ympäristön suhtautumista. Vähitellen naapurusto näytti ikään kuin täyttyvän hyvästä hengestä.”

Kiemurtelen tuolissani vaivautuneena. Viimeistään Jari Sarasvuosta lähtien jokainen ajatteleva ihminen on karsastanut elämäntapamarkkinoita, joilla oman elämänsä sankari voittaa positiivisuudellaan kaikki vaikeudet. Miten lapsuuteni älykäs sankaritäti voi toistaa samaa roskaa?

”Hyvä on, sinulla on varmuus, ja se riittää sinulle”, aloitan varovasti. ”Mutta minulta ja monelta muulta se puuttuu. Pystytkö vakaumuksesi takaa näkemään, miten uskonto voi jostakusta tuntua parhaimmillaankin vaikeasti lähestyttävältä sisäpiirijutulta, pahimmillaan tivolilta, jossa pelataan ihmisten herkkäuskoisuudella?”

Vuosituhantisessa ketjussa on sukupolveni ensimmäinen, jolla ei ole luontevaa kosketusta mihinkään uskontoon. Koskaan lapsuudessani en ole nähnyt rukoiltavan ja koulussakin opiskelin elämänkatsomustietoa. Jos jollakin ystävistäni on hengellisiä taipumuksia, ainakaan siitä ei puhuta.

”Suoraan sanoen, minulle vakava kristillinen kirjallisuus on yhtä kryptistä kuin oikeustieteen säädösteksti tai ydinfysiikan vertaisjulkaisu. En tunne edes peruskäsitteitä, niiden historiallisista kerrostumista puhumattakaan. Jos nyt saisin päähäni ryhtyä uskovaiseksi, joutuisin opettelemaan alkeista kokonaan vieraan kielen.”

Asta nyökyttelee hajamielisesti: ”Ymmärrän tuon. Useimmat historian suuret teologit elivät ympäristössä, jossa kristinusko oli valtakulttuuria. Satojen vuosien ajan ihmiset elivät ja kuolivat kirkon vaikutuspiirissä, ja kaikki elämän alueet tieteestä seksuaalisuuteen määriteltiin kirkon kielellä. Jumala oli itsestäänselvyys, ei siihen tarvinnut erikseen uskoa, niin kuin me emme usko autoihin tai jääkaappeihinkaan. Eivät he voineet kuvitella, että joku kristillisessä maassa kasvanut saattaisi kaivata aapista. Vasta myöhemmin kun kirkon vaikutus alkoi vähetä, hupeni samalla myös sen tekstejä ymmärtävien joukko.”

”Mutta jos nykyinen kristillinen kirjallisuus jakautuu maallikolle käsittämättömään siansaksaan ja lukijaa aliarvioiviin herätysharlekiineihin, miten kukaan voi tavoittaa niiden viestin?” minä tenttaan.

”No sitä minäkin välillä ihmettelen”, tätini hymyilee ja ottaa pikkuleivän. ”Vaikka näyttäväthän nuo propagandalehtiset toisille toimivan. Oman käsitykseni mukaan tekstit ovat kuitenkin tehottomia ilman

henkilökohtaista kokemusta, jonka kuvittelen ainakin osittain tulevan jumalalta. Ilman tätä sysäystä jää teologinen maailma vieraaksi, luki siitä miten paljon tahansa. Ja ihminen selviää ilmankin. Niin minäkin tein, monta kymmentä vuotta."

Kristillisessä perinteessä Jeesus kuvataan pelastajaksi. Taivaaseen pääsy on yksinkertaista, kunhan vain oikein kovasti uskoo, niin Jumala hoitaa loput. Mutta ei se mene niin. Ei itseään voi pakottaa uskomaan, vielä vähemmän toista.

Erään teorian mukaan Jumalan kuvaksi luominen tarkoittaa, että sielun suhde ruumiiseen on sama kuin Jumalan suhde maailmaan.* Jumalasta lähtöisin oleva sielu tunnistaa Jumalan ja kurkottaa sitä kohti. Siten tie Jumalan luokse voisi kulkea itseensä tutustumisen kautta.

Se kaikki kuulostaa niin syvälliseltä ja helpolta, kunnes testaat käytännössä. Ruumiini kyllä tunnistan,

* Tässä viitataan uskomukseen, jonka mukaan ihminen on itsessään mikrokosmos: vain ihminen kuuluu samanaikaisesti maailmankaikkeiden molempiin tasoihin, hengelliseen ja materiaaliseen. Tästä tiivis esitys esim. Kaalistos Warella teoksessaan *Ortodoksinen tie*. (Ortodoksinen veljestö, Pieksämäki 2005. S. 77–78.) Pyhä Gregorios 300-luvulta kuvaa sitä näin: "Jumalan Sana tahtoi ilmoittaa ihmiskunnan olevan osa molempia maailmoja, niin näkymätöntä kuin näkyväistäkin. Tämän vuoksi Aadam [toisin sanoen ihmiskunta] luotiin. Jumala muovasi ihmisruumiin jo aiemmin luomastaan maa-aineksesta. Hengellisestä maailmasta Hän puhalsi Jumalan kuvaksi kutsumaamme Aadamin ruumiiseen hengen. Siten Aadam sijoitettiin tähän maailmaan ikään kuin toisena maailmana, suurena maailmana pienen maailman sisässä…" (Sitaatti peräisin patriarkka Bartolomeoksen teoksesta *Mysteerin kohtaaminen. Ortodoksinen usko nykymaailmassa*. Maahenki Oy, Jyväskylä 2009.)

ajatukset ja tunteet samoin, mutta mitään erityisen jumalallista en vain niistä löydä.

Myytin mukaan Jumala kutsuu jokaista kolmesti. Ihmisestä itsestään riippuu, kuuleeko hän ja tarttuuko tilaisuuteen.

Kolmen kerran magiikka viehättää minua, siinä on Jumalan arvolle sopivaa symmetriaa. Tuskin kukaan on silti koskaan laskenut. Ehkä myytti perimmältään kertookin ihmisten kyvyttömyydestä sietää ajatusta, että rakastava Jumala voi olla myös epätasainen Jumala.

”Mutta eihän pelissä ole mitään järkeä, jos säännöt eivät ole kaikille samat”, minä protestoin. ”Jos usko on kristityille Jumalan lahja ja tämä antaa sen kenelle sattuu, ei ihmisellä voi olla vastuuta. Koko pelastuksen idea romahtaa.”

”Niinhän siinä käy”, Asta vastaa verkkaan. ”Jos me hyväksymme herätysteollisuuden hellimän näkemyksen uskosta taivaan sisäänpääsykokeena, meidän on samalla suostuttava mielivaltaiseen Jumalaan.”

Asta ei suostu. Hänestä on epätodennäköistä, että

jumala olisi luonut maailman vain sielujen esteradaksi.

”Jos jotakin taivaspaikkoja on, ovat niiden jakoperusteet yksinomaan jumalan tiedossa. Siksi minusta on viisaampaa keskittyä tämän elämän murheisiin.”

”Ja onhan tietenkin niitä, jotka eivät koko elinaikanaan kuule puhuttavan mistään Jeesuksesta. Tai kuolevat niin nuorina, että testi jää kesken”, minä muistutan jäähtynyttä teetäni hörppien.

”Tietysti”, Asta vastaa. ”Mutta uskon epätasaisesta jakautumisesta tulee ongelma vasta, kun se yhdistetään myyttiin viimeisestä tuomiosta. On muitakin vaihtoehtoja. En osaa kuvitella kristinuskoa ilman pelastuksen käsitettä, mutta asian voi ajatella niinkin, että kaikki lopulta pelastuvat. Tai sitten tarinat taivaasta ja helvetistä voi ymmärtää vertauskuvina elämästä Jumalan kanssa ja ilman.”

”Mutta eikö viimeinen tuomio sitten ole aivan keskeinen osa kristinuskoa?” kysyn vähän yllättyneenä. Jos systeemi oli mielestäni alun perinkin hämärä, ei Astan tapaaminen ainakaan selvennä asiaa.

”Jaa, enpä tiedä”, Asta miettii. ”Riippuu, keneltä kysytään. Vanhat kristilliset tekstit ovat kuoleman jälkeisten tapahtumien suhteen monitulkintaisia. Itse olen taipuvainen ajattelemaan, että meidän kohtalomme on lopulta sama uskosta tai sen puutteista riippumatta. Kristillisestä traditiosta löytyy arvostettuja

ajattelijoita, jotka ovat tätä mieltä, ja Raamattuakin voi perustellusti tulkita sekä valikoivan että kaikkia koskevan pelastuksen suuntaan."*

Tädin hajuveden mieto tuoksu sekoittuu paperipölyyn, kun hän kurkottaa kirjaa takaani mikron päältä.

"Tämä on Maria Pariisilaisen, 1900-luvun alkupuolella eläneen nunnan, elämänkerta. Marialta löytyy oivallinen vertaus, jossa ihmisen tieto kuolemaa seuraavista tapahtumista rinnastetaan sikiön tietoon tästä elämästä. Samoin kuin sikiö ei voi ymmärtää kohtua ympäröivää maailmaa ja saattaisi hyvinkin mieltää sikiöelämänsä päättymisen kuolemaksi, niin on ihmisen kuolema Marian mukaan oikeastaan ikuisuuteen syntymisen kääntöpuoli. Tässä kohta onkin:

Näen aineellisen avaruuden valtavana kohtuna, joka kantaa, ruokkii ja kasvattaa meitä vielä ikuisuuteen

* Sitten on Gregorios Nyssalaisen kaltaisia puolimatkan ajattelijoita, joiden mukaan kuolemaa seuraisi jonkinlainen välitila, sitä tuskallisempi, mitä kiinnittyneempi ihminen on ollut tähän maailmaan, mutta että lopulta kaikki kuitenkin palautettaisiin Jumalan rakkaudelliseen yhteyteen. Ks. Ahonen, Marke teoksessa *Gregorios Nyssalainen. Sielusta ja ylösnousemuksesta. Keskustelu Makrinan kanssa*. Kirjapaja Oy, Helsinki 2006. S. 28.

syntymättömiä pienokaisia. Tuskissa, pahuudessa ja kärsimyksissä, epäoikeudenmukaisuuden tunteen pistoksissa, täydellisessä hengellisessä sokeudessa. Ja syntymän – tai kenties ei syntymän, vaan ikuisen kuoleman – hetken tietämättömyydessä kuluu maanpäällisen elämämme monta pitkää vuotta. Kaikkein tuskallisinta on tietoisuus omasta katoavaisuudestamme, välttämättömyydestä kuolla ja siitä, ettemme ole menossa mihinkään. […] *Ja niin me alamme uskoa. Uskomme voimasta tunnemme miten kuolema lakkaa olemasta kuolema, miten se muuttuu syntymäksi ikuisuuteen, miten tuska muuttuu synnyintuskiksi. Välillä tunnemme hetken lähestyvän ja olemme valmiit sanomaan kärsimyksillemme: "Yltykää ja polttakaa minut tuhkaksi, tulkaa sietämättömiksi, nopeiksi ja armottomiksi, sillä hengellinen ruumis haluaa jo nousta. Haluan syntyä ikuisuuteen, koska tässä kohdussa on ahdasta ja haluan kotiin Isän luo…"**

Luettuaan kohdan ääneen Asta ojentaa kirjan minulle lehteiltäväksi. Meillä näyttää olevan samanlainen tapa taittaa sivujen kulmia niistä kohdin, joihin ehkä on tarve palata myöhemmin.

"Pian tämän kirjoitettuaan Maria kuoli keskitysleirillä", Asta kertoo. "Saksa oli jo hävinnyt ja liittoutuneet koputtelivat leirin portteja, kun hän vaihtoi paikkaa erään kaasutettavaksi valikoidun naisen kanssa.

---

* Skobtsova, Maria. Teoksessa Kahla, Elina & Zatulovskaja, Irina *Tuli ja Valo. Kertomuksia pyhistä naisista*. Maahenki, Hämeenlinna 2010. S. 220.

”Ehkä hän ajatteli, että yhdenkin pelastaminen kannatti, nyt kun vapautuminen oli jo niin lähellä. Tai sitten hän arveli tietävänsä leiritovereitaan paremmin, että kuolema on alku.”

Onhan Maria Pariisilaisen kohtalo koskettava. Samalla se on kuitenkin myös pelottava esimerkki uskon pimeästä puolesta. Millainen vakaumus vaatii seuraajiltaan koko elämän ja sen jälkeen vielä hengenkin?

Mietin, onko Asta kokonaan unohtanut, miten hän nuorena työskenteli väsymättä naisten vapauden ja itsenäisyyden eteen. Tai miten puoli vuosisataa aikaisemmin hänen isovanhempansa vaativat samaa köyhille vuokraviljelijöille, joiden mielestä toisten rikkaus ja toisten puute oli Jumalan järjestys ja sellaisena pakko hyväksyä?

Minulle tämä uhrautumisen vaatimus on uskonnoissa ehkä kaikkein epäilyttävintä. Eivät valmiiksi alistetut ihmiset kaipaa toisen posken kääntämistä. He tarvitsisivat jumalan, joka rohkaisee pitämään puoliaan.

Asta vastaa huomauttamalla, että kristillinen nöyryys

ei tarkoita samaa kuin kapitalistille tai patriarkaatille alistuminen.

”On tietenkin totta, että uskontoja on käytetty vuosituhansia köyhien ja naisten alistamiseen”, hän myöntää. ”Tätä historiaa ei selitä pois, että alistajia tuskin ajoi puhdas hengellinen vakaumus, tai että uskontoa voi käyttää myös väärin. Silti en toivo, että ihmisten taistelu vapautensa puolesta tarkoittaisi luopumista myös sellaisesta nöyryydestä, jonka olen huomannut pikemmin voimaannuttavan kuin vievän voimia.”

Asta koettaa selittää minulle tätä toisenlaista nöyryyttään. Se saa hänen olonsa keveäksi, koska se tunnistaa samanaikaisesti ihmisen epätäydellisyyden ja luovuttamattoman ihmisarvon – olemassaolon oikeus ei riipu tyylipisteistä. Nöyryys hyväksyy oman puutteellisuutensa ja on siksi lempeä myös muiden heikkouksille. Se kohtaa kanssaihmisen ilman itsekorostusta, toisen tilaa ja arvokkuutta suojellen. Se on viisautta malttaa tietäessään, että hyvä ja paha ovat meissä jokaisessa.

”Ja mikä on aikaisemman keskustelumme kannalta kiinnostavinta, nöyryys on hengellisen etsinnän tärkein työväline”, Asta lisää. ”Ainakin niin on ollut omalla kohdallani. Eikä nöyryys, sen olen oppinut, ole lainkaan niin helppoa kuin luulisi.”

Minä en luule, mutta en myöskään oikein saa selvää, miten tällainen nöyryys liittyy hengelliseen

etsintään. Hetki sitten Asta määritteli kilvoittelun matkaksi jumalaa kohden, mutta nyt kohteena ovatkin toiset ihmiset. Eivätkö nämä ole aivan eri asioita? Asta selittää nöyryyden perustuvan samankaltaisuuden ja samanarvoisuuden oletuksille, mikä tosin käy järkeen ihmisten kesken, mutta ei oikein kai sovi jumalaan.

Mitä nöyryydellä on tekemistä jumalan löytämisen kanssa?

”En minä osaa vastata sinulle, en tähänkään kysymykseen”, tätini huokaa. ”Olen vuosien mittaan huomannut, että kasvaminen nöyryydessä ihmisten parissa johtaa lähemmäs jumalaa, vaikka en siihen tietoisesti pyrkisikään. Se siis näyttää toimivan käytännössä, vaikka en osaa kertoa syytä. Ehkä sillä ei ole niin suurta merkitystä, painottaako suhdetta jumalaan vai ihmisiin, tärkeintä on asenne omaan itseen ja sen kautta kaikkeen muuhun.”

”Tai sitten avoimesti ympäristöönsä suhtautuva ihminen tarvitsee vähemmän suojauksia ja on siksi avoimempi myös jumalansa suuntaan?” minä ehdotan.

”Ehkä. Voi olla, että jotkut ihmiset ovat luonnostaan hengellisesti vastaanottavaisempia, samoin kuin toiset aistivat sähkömagneettista säteilyä herkemmin. Meidän muiden täytyy valita: jos päättää ryhtyä vakavaan etsintään, tiedossa on hitaasti palkitsevaa

puurtamista ilman kunnollisia työkaluja. Tähän kristillisessä perinteessä on nimittäin lopulta aika vähän käyttökelpoisia ohjeita. Vain nöyryys, ja sen aisaparina tietenkin lähimmäisenrakkaus."

Minua alkaa taas ärsyttää. Asta on aina ollut idolini, esimerkki naisesta, jolla on kauneuden ja viisauden lisäksi rohkeutta niiden käyttämiseen. Pienestä saakka olen halunnut olla niin kuin Asta, joka näytti kömpelön ja arkisen äitini rinnalla satukuningattarelta.

Nyt hän istuu tuossa puhelemassa jumalasta kuin kuka tahansa uskoon hurahtanut vanhapiika.

"Kun ottaa huomioon nämä mariat ja muut tuskallisesti kuolleet tyypit, miten ihmeessä voit puhua rakkaudesta?" minä kiihdytän itseäni. "Millainen isä oikein hylkää lapsensa ristille – tai kaasukammioon? Miten voit kutsua rakastavaksi Jumalaa, joka antaa lastensa kärsiä, tukenaan pelkkiä hataria lupauksia tapaamisesta joskus tuonpuoleisessa?"

Asta ei tartu palloon. Hän kääntyy taas katselemaan ulos ikkunasta, hiljaa ja niin kauan, että minua alkaa hävettää. Hetkeksi olin unohtanut, että en enää ole lapsi, jolla on lupa testata toisten kärsivällisyyttä mielensä mukaan.

Sitten Asta suostuu jälleen huomaamaan minut. Ja vastatessaan hän kurkottaa taputtamaan kättäni:

”Aina eivät vanhemmat voi valita. Eikä lasta ole aina hylätty, kun se siltä näyttää.”

Sen enempää ei Asta aio jatkaa tästä asiasta.

Perinne

”Kerrotaan, että jossain Irlannin eteläpuolella nousee merestä yksinäinen kalliosaari. Kauan sitten sille muutti joukko nuoria munkkeja pakoon suosittujen luostarikeskusten hälinää. Sateen, viiman ja suolaveden kuluttamiin luoliin he rakensivat keljansa, karjasuojat ja vaatimattoman kappelin.

”Elämä oli ankaraa. Saarella kasvoi sitkeää heinää eläimiä varten, mutta viljelystä ei kivikkoisilla rinteillä tullut mitään. Miesten mukanaan tuomat lampaatkin kasvattivat vähitellen niin rasvaisen villan, että siitä kudotut kaavut hylkivät vettä. Vaivansa palkaksi munkit kuitenkin saivat rauhan, sillä saarella ei asunut muita eikä sinne juuri eksynyt matkaajia.”

”Entä mitä sitten tapahtui?” tyttö hoputtaa. ”Kerro siitä, miten päivästä toiseen tuulessa ja tyrskyssä ponnisteleville miehille kasvoi vähitellen linnun siivet ja kalan kidukset.”

”Niin siinä kävi”, täti jatkaa. ”Vaikka aluksi munkit tuskin huomasivat muuttuneensa. Sitten eräänä päivänä saarelle rantautui joukko kotinsa menettäneitä kalastajia. He asettuivat sinne perheineen ja heidän mukanaan saapui arjen jokapäiväinen hyörinä.

”Saaren oudot erakot tarkkailivat piilosta kalastajien leikkiviä lapsia. He kuuntelivat, miten rannalla miestensä kalasaaliita perkaavat eukot huutelivat toisilleen kokkapuheita. Kaipauksensa keskellä he ymmärsivät eläneensä eristyksissä niin kauan, ettei paluuta tuohon ihmisten maailmaan enää olisi. Niinpä he päättivät paeta jälleen, vielä kauemmaksi, meren pohjaan saakka. Eikä heistä sen koommin kuultu.”

”Eikä heistä sen koommin kuultu”, minä toistan hartaana kertomuksen tutut loppusanat.

Joka ilta Asta kuiskaa tarinan kaukaisesta saaresta ja sen munkeista, joille kasvoi linnun siivet ja kalan kidukset. Minä kyhjötän hänen sylissään, hampaat pestyinä, naama hangattuna ja vatsa kaakaosta pömpöttäen.

Haluan kuulla tarinan yhä uudestaan, koska siinä puhutaan minun saarestani. Kaikki se tuuli, suolavesi ja miesten suuri yksinäisyys – se on minun säädetty ja luvattu maani.

Ihmisiä rakastava tätini ei tajua karuuden ja yksinäisyyden hurjaa vetoa. Hän ei liene eläissään kaivannut

eristäytymistä, lyhyitä kirjoitusjaksoja lukuun ottamatta. Siksi on oikeastaan outoa, ettei hän lopulta koskaan tullut perustaneeksi omaa perhettä.

Sen Asta kuitenkin vaistoaa, että minulle legendalla on jokin erityinen merkitys. Siksi hän kuiskaa tarinan saaresta joka ilta.

Kerrostalon piha tyhjenee, kun lapset huudellaan koteihinsa päivälliselle. Se on elokuun lopun päättämätöntä rauhaa, kun lomat ovat jo ohi, mutta kesä ei ihan vielä.

Kuuntelen lapsuuteni keittiössä esitelmää uskonnoista, joille Astan mukaan on käyttöä lähinnä henkilökohtaisen uskon tukena. Muut kirkkojen omaksumat tehtävät ovat hänestä toisarvoisia, pahimmillaan haitaksi.

Tavallaan olen samaa mieltä. Laki ja moraali voidaan järjestää maalliselta pohjalta järkevämmin ja oikeudenmukaisemmin. Ja yhteisöllisyydelle on nykyään paljon muitakin paikkoja kuin seurakunta. Astan korostaman ydintehtävän pulmana kuitenkin on, että usko koskettaa ihmisiä yhtä valikoivasti kuin

sävelkorva tai värisilmä. Uskossa ei ole demokratiaa tai tasa-arvoa. Sen varaan on mahdotonta rakentaa kaikille avointa yhteisöä, koska usko ei ole avoin kaikille.

Siksi kirkot ovat niin hanakasti haalineet itselleen muita vastuita, että niillä olisi jotain tarjottavaa myös sellaisille, joilla ei ole hengellisiä taipumuksia. Ja varmaan siksi uskonnot tarvitsevat jumalalleen nimiä ja tekstejä – vaikka usko olisi henkilökohtaista, dogmit ovat jaettavissa.

Astalle usko on kaiken päättelyn tuolle puolen ulottuvaa kokemuksellista varmuutta. Hän ei näytä välittävän, miten kerettiläisiä tai puhdasoppisia hänen uskonkäsityksensä ovat. Tädilleni teologia on vain ajanviete, ei uskon resepti. Ero on yhtä ilmeinen kuin äidinrakkauden riippumattomuus kasvatusoppaista.

Tällä tavoin uskostaan varmoja on kuitenkin harvassa. Enemmän lienee epäilijöitä, joita hengellinen ulottuvuus vain ajoittain hipaisee ja vetäytyy sitten jälleen. Tässä heiveröisessä etsinnässä voi uskontojen messuista ja dogmeista olla hyötyäkin, jos ne tukevat kokemuksellista aavistusta jumalan olemassaolosta.

Jos nyt kuitenkin sattuu kuulumaan kolmanteen ryhmään, meihin täysipäiväisesti jumalattomiin, ei uskon sanoilla tietenkään ole merkitystä. Astan tapa

korostaa uskonnon mystistä puolta ei anna tarttumapintaa meille, joilta henkilökohtainen usko puuttuu kokonaan. Etsiminen on mieletöntä, jos ei ole mitään hukannut.

Silti Asta näyttää ajattelevan, että kokemusten jakaminen on vaikeaa uskovienkin välillä. Tädin mukaan jumala ilmaisee itsensä kaikille eri tavoin, on jokaiselle hieman eri jumala. Jos tämä pitää paikkansa, koskee yksinäisyys oikeastaan kaikkia ja on hengellisyyden pysyvä olotila.

Astan yksinäinen mystikko ei tiedä hyvää instituutiolle, jonka tavoitteena on kutsua kaikki. Miten sellaisesta voi kasvaa ihmisiä yhdistävä uskonto?

”Tarkoitan, että eikö siinä ole ristiriita? Miten seurakunnan tai minkään yhteisön perustaksi voidaan määritellä jotakin, josta ei voi puhua?”

”Ilmeisen vaihtelevalla menestyksellä”, tätini toteaa kyynisesti, mutta päättää sitten kuitenkin lisätä: ”Ehkä se johtuu juuri uskon henkilökohtaisuudesta, että yhteisön arkisemmat huolet keräävät kirkoissa helposti huomion, eikä kokemista korostavalle hengellisyydelle tahdo löytyä tilaa. Mutta on hyvä muistaa, että ei seurakunta alun pitäen ollut mikään ystäväpalvelu. Seurakunnan varhainen nimitys, *erilleen kutsutut*, korostaa enemmän eroa ei-kristittyihin kuin kristittyjen välistä

sidettä.* Yhteisö oli toki välttämätön, mutta kuitenkin uskoon nähden toissijainen."

Jo alkukirkossa kristittyjä kuitenkin kehotettiin yhteispalveluksiin. Kaivelen muististani, että ehtoollispöydän kaareva muoto symboloi yhteisöä, joka ylittää jopa kuoleman rajan: pöydän ääressä polvistuvat elävät ja ympyrän näkymättömällä puoliskolla edesmenneet seurakunnan jäsenet.**

Asta viittaa jääkaappimagneettiin, joka jäljittelee jotakin hämärästi tuttua mosaiikkia Jeesuksesta.

"Seurakuntaa voisi verrata vaikka tuon kuvan muodostaviin lasinpalasiin", hän selittää. "Yksilö ja kirkko voivat onnistua hengellisessä etsinnässä vain toistensa avulla. Jumala piirtyy näkyviin vasta monien yksilöllisten kokemusten kohdatessa, samoin kuin eriväristen palojen yhdistelmä muodostaa tuosta Kristuksen kasvot."

"Minulle tämä uskontojen vahva yhteisöllisyys on kuitenkin ollut alusta saakka vaikeaa", Asta jatkaa. "Käyn kyllä toisinaan palveluksissa, mutta enimmäkseen

---

* Uuden Testamentin *Ekklesia* on usein käännetty 'kirkoksi'. Alkukirkossa sen merkitys oli kuitenkin vaatimattomammin 'erilleen kutsutut' eikä se sisältänyt institutionaalisen yhteisön ulottuvuutta. (Sanan vanhempi juuri on antiikin Kreikan kansankokouksissa, jonne ihmiset kokoontuivat suorittamaan tiettyjä hallinnollisia tehtäviä.) Tämä ei tietenkään tarkoita, etteikö alkuseurakunnissa olisi ollut vilkasta yhteisöelämää, mutta yhteen kokoontumisen idea oli muualla: elämisellä Kristuksen valtakunnassa keisarin valtakunnan sisälläkin.

** Kristillisessä traditiossa seurakunnan ajatellaan jakautuvan kahtia: taivaallinen osa koostuu enkeleistä ja poisnukkuneista, maallinen taas elävistä. Yhdessä puoliskot muodostavat "Kristuksen ruumiin".

koen yhteiset messut häiritsevänä. Siksi miellän itseni paremmin hiljaisen mietiskelyn juonteeseen."

Sen minä tiesinkin, en vain tullut ajatelleeksi. Eristäytymisen juuret ulottuvat yhtä syvälle uskontojen historiaan kuin yhteisöjenkin. Puuhakkaiden seurakuntien kanssa rinnan kulkee hiljaisuuden ja vetäytymisen perinne. Ilman ihmisten keskinäistä kanssakäymistä ei uskontoja olisi syntynyt, mutta toisaalta niiden tärkeimmät tekstit on usein kirjoitettu yksinäisyydessä. Monet ajattelijat kokivat Astan tavoin, että ihmisyhteisöihin liittyvä kohina estää Jumalan äänen kuuntelemista.

Kun kristityt 300-luvulla pääsivät keisarin suojelukseen, seurakuntiin alkoi tulvia uutta väkeä, osa heistä enemmän maallisen kuin hengellisen menestyksen innoittamana. Moni marttyyrien ajan kristitty säikähti äkillistä ihmispaljoutta ja vetäytyi kaupunkeja ympäröivän erämaan rauhaan, joko yksinäiseen erakkomajaan tai alkeellisiin luostariyhteisöihin.

Pakolaisten harmiksi tuli erämaasta kuitenkin nopeasti muoti-ilmiö. Ajoittain asutuskeskusten lähimaastot suorastaan kuhisivat hartaita mietiskelijöitä. Erityisen tavoiteltua oli päästä jonkun maineikkaan erakon hengelliseksi lapseksi, ja niinpä tunnetuimmat kilvoittelijat siirtyivät vähitellen yhä kauemmaksi.

Vaikka Asta päiväkodin myötä katosi arjestani, ei hän koskaan unohtunut. Vuosien kuluessa keräsin hänestä tietoja sieltä täältä – aluksi tärkein lähteeni oli suvun juorukellot, vanhempana seurasin hänen uraansa lehdistä.

Tuona aikana Asta vakiinnutti maineensa eksentrisenä ja tasaisen laadukkaana romaanikirjailijana. Kohtalaista kirjamyyntiä täydensivät apurahat, ja vakiopalsta naistenlehdessä mahdollisti täysipäiväisen kirjoittamisen. Toisin kuin useimmat kollegansa, ei tätini ole silti koskaan lähtenyt messujen tuoteraateihin, yritysten elämyspäiville tai edes luovan kirjoittamisen kursseille. Häntä pidetään vetäytyvänä vanhan koulun älykkönä, joka ei näy sosiaalisessa mediassa tai välitä brändätä itseään.

Tätä erakkoleimaa olen usein ihmetellyt. Se ei tuntunut sopivan siihen lapsuuteni tätiin, joka rupatteli huolettomasti jokaiselle hississä, leikkipuistossa ja lähikaupassa. Vastikään kävelemään oppineet, vakavasilmäiset lapset olivat aina Astan suosikkeja, mutta tilaisuuden tullen vaihdoimme kuulumiset vaikka vastaan tassuttelevan kissan kanssa.

Nyt mietin, että julkisuuden karttelun ja lapsuuteni

muistikuvien välillä ei ehkä sittenkään ole ristiriitaa. Päinvastoin – Asta varoi visusti hukkumasta pääkaupungin mediatalojen hälinään, koska välitön vastaantulijan kohtaaminen onnistuu vain lähiön pienessä maailmassa. Vetäytyminen on sen kiireettömän ja itseisarvoisen arjen hinta, joka edelleen hohkaa täällä Astan luona.

”Kristuksen ensimmäiset seuraajat joutuivat tekemään linjavalintaa seurakuntaelämän ja hiljaisuuden lisäksi myös monissa muissa asioissa”, Asta on vaihtanut näkökulmaa. ”Suositun legendan mukaan alkukirkossa esiintyi kaksi kilpailevaa näkemystä hengellisestä yhteisöstä. Siinä missä Pietari edusti teoriaa ja organisaatiota painottavaa hierarkkista uskontoa, Magdalan Maria puolestaan mystiikkaa ja epämuodollista yhteisöllisyyttä.”

”Kuulostaa *Da Vinci -koodilta*.”

”Arvelinkin, että tunnistaisit”, hän nyökkää. ”Brown hyödynsi taitavasti vanhaa tarinaa, mutta ei keksinyt sitä. Lähes kaikki tietomme noista ajoista ovat kuvauksia, jotka eivät edes pyrkineet historialliseen totuuteen. Silti ne voivat olla teologisesti hyödyllisiä

ja totta. Legendan mukaan Marian seuraajat vetosivat siihen osaan Jeesuksen perintöä, joka korosti ihmisen käsityskyvyn rajallisuutta ja kyseenalaisti aikansa uskonoppineita."

"Kokemuksellinen tieto oli heille perinnettä tärkeämpi auktoriteetti."

"Niin, tästähän me jo puhuimme. Pitkään näkökulmat elivät alkukirkossa tasavahvoina, välillä keskenään kilpaillen, välillä toisiinsa tukeutuen. Kun sitten kristinusko alkoi vakiinnuttaa asemaansa, Pietarin suuntaus pääsi kuitenkin niskan päälle. Alkoi hidas siirtymä henkilökohtaisesta kokemisesta tarkoin vartioituihin oppirakennelmiin. Kirkon arvovalta ankkuroitiin muutamaan väitelauseeseen Jumalasta, Kristuksesta ja näiden ominaisuuksista."

Kristillinen kirkko kasvoi osana antiikin rationaalisen ajattelun perinnettä eikä siksi tunnustanut kielen rajoituksia. Mystikoiden monitulkintaisten metaforien sijaan se ryhtyi arvioimaan Jumalasta esitettyjä väitteitä tieteen tapaan tosina tai epätosina. Syntyi katolinen kristikunta, jossa opillinen puhtaus oli tärkeämpää kuin missään uskonnossa sitä ennen.

"Tuhat vuotta myöhemmin mystiikka nousi toisella tapaa ongelmaksi katolisten pikkusisarelle, sanojen merkitystä painottavalle luterilaisuudelle. Käytännöllinen ja järkeä korostava luterilaisuus ei sekään onnistunut kehittämään luontevia tapoja puhua Jumalastaan."

Vaikka järkiuskovaisuus kuihdutti mystiikan, se teki saman myös auktoriteeteille. Uskonpuhdistus oli siis Marian linjalle sekä tappio että voitto. Luterilaiset eivät sisaruskirkkojensa tapaan vaadi yksinoikeutta päättää, mitkä ihmisten kokemuksista ovat aitoja ja mitkä taas hulluuden tai pahan aikaansaannosta. Suomessa saa uskoa tai olla uskomatta ihan miten haluaa, kenenkään määräilemättä, kunhan tekee sen hiljaa itsekseen.

”Tietenkään ei mikään ole koskaan mustavalkoista. Mystiikkaa toki siedetään luterilaisuudessakin johonkin rajaan saakka, koska Jumalasta ei muita lähteitä ole ja ilman Jumalaa ei mikään kirkko voi olla. Ilman henkilökohtaista uskoa koko sen ympärille rakennettu kristillinen järjestelmä on ontto kuori, käsittämätön ja surullinen. Lisäksi on hyvä muistaa, että suurin osa ihmisistä näyttää haluavan harjoittaa uskontoaan yhdessä. Kun hengelliset kokemukset ovat vaikeasti jaettavissa, niiden liiallinen korostaminen voi sekin uhata kaikille avoimen yhteisön perustaa. Luterilaisuuden tasa-arvoisuus ei mitenkään ratkaise mystiikan epädemokraattisuutta.

”Kolmanneksi, kyse on aina tietenkin myös vallasta”, Asta lisää. ”Kielen epätarkkuus on ongelma, koska se asettaa totuuslauseisiin ja kanonisoituihin teksteihin nojaavan kirkon auktoriteetin kyseenalaiseksi. Mystistä tietoa ei voi jakaa tasan, mutta ei myöskään rajata jollekin etuoikeutettujen ryhmälle, sillä kokemukset näyttävät osuvan kenelle sattuu, opeista ja

asemista piittaamatta. Vaurastunut ja keski-ikäistynyt kirkko kaipaa kuria ja järjestystä. Tähän kuvioon eivät spontaanit hengelliset kokemukset sovi."

Juuri tuo uskontojen hinku olla oikeassa hämmentää meitä postmodernin maailman lapsia. Joitakin lupaus perimmäisestä totuudesta vetää puoleensa, mutta useimpia se ehkä kuitenkin epäilyttää. Kun kaikki uskonnot väittävät omistavansa ikuisuuden avaimet, on riskipeliä valita niistä yhtäkään.

Asta tosin kieltää ajattelevansa, että hänen uskontonsa olisi radikaalisti enemmän oikeassa kuin muut. Hänestä puhdasta totuuden kirkkoa ei edes voi olla olemassa – on vain paikallisia ja historiallisia kirkkoja, kaikki paikallisten ja historiallisten ihmisten rakentamia. Eikä se tietenkään ole tätini yksityisajattelua. Moni länsimaalainen kokee, että uskonnot eivät mitätöi toisiaan, vaikka niiden johtajat sitä tekisivät. Kylmän sodan päätyttyä on helpompaa tunnistaa erilaisuuttaan vakuuttavien uskontojen perimmäinen samankaltaisuus.

Silti, eikö johonkin uskontokuntaan liittyminen kuitenkin tarkoita valintaa?

”En tiedä, onko tuo kysymys kovinkaan oleellinen”, Asta epäilee. ”Aika harva varmaan kilpailuttaa seurakuntia niin kuin nettikaistaa tai lentolippuja. Tavallisempaa kai on, että uskontokunnan valinnassa seurataan vanhempia tai puolisoa, asiaa sen kummemmin miettimättä. Miljoonat Suomen luterilaiset maksavat mukisematta veronsa, kunhan kirkko tarjoaa asianmukaiset rituaalit elämän taitekohtiin eikä muuten muistuttele liikaa olemassaolostaan.”

Asta tyrkyttää ajatuksissaan teekannua, mutta kun pudistan päätäni, hän palaa pohdintaansa: ”On mahdollista ja jopa todennäköistä, että kaikki uskonnot kuvaavat pohjimmiltaan samaa asiaa. Silti ei ole yhdentekevää, mihin yhteisöön kuuluu. Luulen, että useimpien kohdalla on siksi viisainta pitää kiinni siitä, jonka tuntee parhaiten. Uskonnot ovat niin tiukasti kytköksissä muuhun kulttuuriin, että niitä ei vaihdella kuin poikaystävää.”

”Ajattelet siis vähän kuin lähiruoka-aktivisti? Siis että ihmisen kannattaa suosia kotiseutunsa ruoka-aineita, joihin hänen perimänsä on parhaiten sopeutunut?”

”Vähän niin. Eihän siinä välttämättä ole mitään vaaraa, jos joku haluaa täydentää pohjoista ruokavaliota uusilla mauilla. Jokainen mauste tai hedelmä on kuitenkin osa oman kasvualueensa keittiötä, joten sen soveltaminen vaatii erityistä paneutumista. Ja siltikin voi käydä niin, että sitä ei koskaan opi hyödyntämään

yhtä hyvin kuin ne, joille se on tuttu lapsuudesta saakka."

Siksi Himalajan uskonoppineet kummeksuvat uskontonsa länsimaisia sovelluksia – edes pitkä asuminen Aasiassa ei välttämättä takaa, että suomalainen tai britti hahmottaisi buddhalaisuutta samalla tavoin kuin siihen kasvaneet. Toisaalta, levittäytyessään uusille alueille on kristinuskokin saanut tulkintoja, jotka eivät avaudu emokirkkojen kristityille sen paremmin kuin pizzan USA-versio milanolaiselle isoäidille.

Perinteiden arvostus ei silti vielä selitä, mihin hiljentymistä ja mystiikkaa korostava Asta ylipäänsä tarvitsee kirkkoja. Eikö olisi yksinkertaisinta kilvoitella ihan itsekseen tai samanhenkisten ystävien voimin?

Tätini mukaan ei. Hän väittää, että yhteisön tuki on lopulta kuitenkin korvaamatonta.

"Tämä liittyy jälleen mystisen tiedon erityisluonteeseen. Jokaisessa kokemuksessa Jumala kertoo hieman itsestään, mutta ei yleensä tai ehkä koskaan kaikkea. Siten hengellinen etsintä sujuu ihmiseltä niin hitaasti,

ettei elinikä riitä mihinkään. Tietoa on kerättävä ja tallennettava yhdessä."

Ymmärrän, että tiedon kasaantuminen on huipputärkeää. Koko yhteiskuntamme rakentuu ihmiskunnan kasaamalle tiedolle. Jos sitä ei olisi, saisimme jokainen aloittaa pohtimalla, miten hankkia ruokaa, pitää itsensä lämpimänä tai kommunikoida lajitoverien kanssa. Hyvin harva ehtisi elämänsä aikana tulen tai ongenkoukun keksimiseen saakka.

"No, sama juttu pätee hengelliseen etsintään", Asta täydentää. "Jos ei mystisissä kokemuksissa kertyvää tietoa tallenneta, pitää jokaisen aloittaa alusta."

Tämä on Astan mielestä uskontojen perustehtävä. Ne toimivat ikään kuin hengellisten kokemusten arkistoina, joiden avulla ihmiset voivat ehtiä yhdessä pidemmälle kuin kukin tahollaan.

"Uskonkappaleita voi lukea historian terävimpien ajattelijoiden yrityksenä tallettaa muistiin sellaista, mitä ei voi sanoa suoraan. Ne eivät ole sananmukaisesti oikein tai väärin, pikemminkin eräänlaisia tiemerkkejä, joiden tarkoituksena on helpottaa perässä tulijoiden matkantekoa."

Osa uskontoihin kasautuneesta mystisestä tiedosta on kirjoitetussa muodossa, mutta yhtä tärkeitä arkistoja ovat rituaalit, symbolit, rakennukset ja sävelet. Mystinen tieto on tiivistynyt kaikkialle uskontojen

huokosiin, niiden pyhiin paikkoihin ja muotoihin, jotka avautuvat kerroksittain erilaisille ja etsinnän eri vaiheissa oleville ihmisille. Juuri siksi kulttuurisidonnaisten merkkien tunnistaminen on tädistäni niin olennainen osa uskonnonharjoitusta.

”Jotkut kokevat, että hengellinen musiikki neuvoo heitä eteenpäin, toisille taas erilaiset rukousasennot toimivat”, Asta selittää. ”Mikään ei kuitenkaan avaudu hetkessä ja kokonaan. Siksi arkistoihin pääsee kunnolla käsiksi vain sitoutumalla.”

Ja siksi tätini päätti lopulta liittyä kirkkoon.

Miten Astan vertauskuva arkistoista sopii omaan luterilaiseen kirkkooni? Ei välttämättä kovin hyvin. Harvat aktiiviset seurakuntalaiset tuntuvat bunkkeroituneen konservatiivisiin erillisporukoihin. Suuri tapauskovaisten enemmistö arvelee uskovansa johonkin, jolla todennäköisesti on aika vähän tekemistä apostolisen uskontunnustuksen kanssa. Mikäli tätini tarkoittamaa mystisen tiedon arkistoa ylipäänsä on, se on päässyt pahasti pölyyntymään.

Ajattelen ystävääni, joka on vastikään eronnut

kirkosta. Hänelle ratkaisevaa ei ollut samaa sukupuolta olevien vihkiminen, vaan se tympeä vieraspelko, jolla kirkossa käytiin keskustelua seksuaalivähemmistöistä. Ystäväni ei halunnut enää kuulua kiusaajien kirkkoon. Se oli sääli, sillä ainakin minun silmiini näytti vakaa, lempeä ja omistautunut ystäväni esimerkilliseltä kristityltä. Kirkosta eroaminen vakaumuksen puutteessa on ymmärrettävää, mutta kun ihmiset eroavat kristillisen vakaumuksen vuoksi, on siinä jotain murheellista. Olen toistaiseksi pysynyt kirkon jäsenenä, koska oletan sen piirissä löytyvän vielä enemmän kannattelevaa kuin tuhoavaa. Silti mietin lähtemistä itsekin, yhä useammin.

Asta tuhahtaa ja alkaa ripeästi koota astioita, ilmeisen kyllääntyneenä teemaan, mutta ehkä vieläkin enemmän kirkkoväen ymmärtämättömyyteen. Hän kaataa lopun teen reippaasti kuppiini, muistamatta kysyä, haluanko.

”Uskonnoilla on suuri ihmisiä yhteen sitova merkitys”, tätini aloittaa kautta rantain. ”Siksi kirkoille on kasaantunut vastuuta myös yhteisten pelisääntöjen määrittelystä, mukaan lukien seksuaalimoraali.”

Hän viruttaa rättiä hanan alla ja lisää puolittain itsekseen: ”Valitettavasti, sanoisin, sillä ne ovat harvoin selvinneet tehtävästä kunnialla.”

Astan puhuessa muistan, että tavallaan myös hän on uskossaan ulkopuolinen. Hänen oman hengellisen

etsintänsä alkumetrit ovat nekin kyseenalaiset, eikä sellaista herätystarinaa varmaankaan rupateltu kirkkokahveilla.

Ja tästä vierauden tunteesta huolimatta hän on silti päättänyt yrittää.

”Asta, en halua kuulla sinulta sitä tavanomaista lorua pappien sananvapaudesta, miten kirkko kuitenkin uudistuu vähitellen ja enemmistö on joka tapauksessa toista mieltä.” Tiedän ääneni liian kärkeväksi, mutta tämä on minulle henkilökohtaista. ”Minusta se on vastuun kiertoa. Kirkon vapaamielinen enemmistö syyllistyy tietoiseen silmien sulkemiseen, kun se sallii toivottaa nimissään ihmisiä helvettiin. Lähimmäisenrakkaus ei ole mikään modernin maailman tuote, jossa kirkko joutuisi omaksumaan jotain uutta ja ennenkuulumatonta. Sillä on ollut aikaa jo pari tuhatta vuotta.”

Asta tarkastelee minua kiinteästi, kuin pohtisi, pitääkö kiihtymyksestäni olla huolissaan vai ilahtunut. Hyvä on, ehkä olen tuohtunut. Mutta ketään ei saa sulkea ulos, niin minulle on opetettu. Asta on opettanut. Ja niin olen yrittänyt elää, vaikka välillä lipsuen, niin aina kuitenkin tosissani.

”Sinä vaadit aiheellisesti, että kirkon pitäisi toimia opetustensa mukaan”, hän aloittaa sitten sävyisästi. ”Ja onhan se outoa, että Jumalaa ei muka voisi pyytää rakastavaisten tueksi, kun sen nimissä siunataan

lippuja, ostoskeskuksia ja armeijoitakin.”

Asta tarkastelee jo kertaalleen tiskiin kantamaansa kuppia ja nostaa sen sitten ikkunasta avautuvaa sinistä taivasta vasten.

”Katsohan tätä mukia. Nyt se näyttää enimmäkseen ruskealta, mutta jos siirrän sen tuohon tumman astiakaapin eteen, syvenee väri kupariin. Ympäristö vaikuttaa aina siihen, millaisena me jonkin asian näemme. Jos nyt jostain syystä haluaisimme kupin näyttävän samalta kummallakin taustalla, sen todellista väriä pitäisi muuttaa.”

Hän pysähtyy hetkeksi ja peruuttaa sitten takaisin aikaisempaan keskusteluumme: ”Kuten aiemmin selitin, uskontojen on välitettävä totuuttaan niillä välineillä, jotka ovat kulloisessakin yhteisössä ymmärrettäviä. Ja koska kulttuurit muuttuvat, selkeyden säilyttäminen vaatii uskonnoltakin jatkuvaa muutosta. Useimpia konservatiiveja ajaa sinänsä ymmärrettävä tarve puolustaa kirkon säilömää tietoa Jumalasta. Ongelma on, että vaikka maltti on välttämätöntä, liika muutoksen jarruttaminen johtaa päinvastaiseen lopputulokseen kuin oli tarkoitus. Ellei kirkko kykene myötäilemään aikalaisten tapoja ja kieltä, sen viesti muuttaa vähitellen väriä ja käy lopulta kokonaan tunnistamattomaksi.”

”Eli jos ei kirkon kieltä koko ajan päivitetä, sen ydinviesti hukkuu?” minä tarkistan. ”Kyse on siis vähän

kuin kaitafilmien siirtämisestä ensin videokaseteille ja sitten digitaaliseen muotoon?”

”Aivan. Luterilaisen kansankirkon pulma on nyt kuitenkin siinä, että osalla sen jäsenistä on vielä projektori, kun taas toiset ovat kasvaneet suoraan nettiaikaan. Siksi muutos on niin hankala. Eikä ole olemassa mitään yleispätevää sääntöä, kuinka paljon ja millä nopeudella uskonnollisten perinteiden pitäisi muuttua. Niin liika kiirehtiminen kuin hidastelukin voi puurouttaa ydinsanoman.”

Viimeisin suuri järjestelmäpäivitys taisi olla uskonpuhdistus. 1500-luvun uudistuksissa kirkoista siivottiin vuosisataiset taiteen, musiikin ja arkkitehtuurin kerrostumat. Vanhat latinankieliset saarnat käännettiin selkokielelle, jota jokainen varmasti ymmärsi. Muutoksen rajuus viittaa siihen, että se oli tehnyt tuloaan jo pitkään. Katolinen kirkko oli unohtanut jatkuvan päivitystyön merkityksen ja kadottamassa hengellistä oikeutustaan. Tässä tilanteessa uskonnon pelastaminen vaati etelässäkin suuria korjausliikkeitä, pohjoisessa kokonaan uutta kirkkoa.

Vaikka muutos oli välttämätön, kirkon korruptiota poltettaessa tuhoutui todennäköisesti myös korvaamatonta mystistä tietoa, Astan tarkoittamia arkistoja. Uskonpuhdistajat haaveilivat helposti lähestyttävästä kansankirkosta. Mutta jos kaikki on selvää, ei mitään jää etsittäväksi.

Synti

Astan mieliksi päätin vielä jäädä, vaikka viimeinen bussi jo meni. Olemme siirtyneet parvekkeelle. Hän on sytyttänyt savukkeen. Minä seurailen savukiehkuraa, joka sulaa vastahakoisesti betoniläh iön harmauteen.

Vaikka naapurien parvekkeilta vilkkuu vielä punaisia ja pinkkejä läiskiä, Astan ruukuissa on vain vihreää. Kasvit ovat sellaisia, jotka kannetaan pian sisälle talvehtimaan. Parveke on pienempi kuin muistin. Seiniä kiertävien istutusviritelmien lomaan mahtuu nipin napin kaksi tuolia ja pöydäksi käännetty puutynnyri.

”Mitä äidillesi kuuluu?” Asta kysyy.

Viivyttelen. Tuntuu sopimattomalta puhua äidistä Astan kanssa.

”Ei kai ihmeempiä. Suunnittelevat isän kanssa joulumatkaa Kanarialle”, vastaan lopulta ylimalkaan.

Jos Asta on kiinnostunut sisarensa elämästä, miksi hän ei soita ja kysy?

”Sinähän voisit sitten tulla tänne joulun pyhiksi”, täti ehdottaa.

Torjun ajatuksen epäselvällä mutinalla, jonka voi halutessaan tulkita jouluksi poikaystävän vanhempien luona. Mitään sellaista ei tietenkään ole. Suunnittelen viettäväni pyhät kotona, mätän suklaata ja valmistelen kevätkauden opetusta.

Asta nyökkää niukasti, ja näen hänen loukkaantuneen. Sille ei voi mitään. Joulu Astan luona pilaisi vuorenvarmasti äidin matkan.

Jatkamme hiljaisuutta. Tädin tumppaama savuke pihisee voipuneesti lasipurkissa.

Ensimmäisenä opiskeluvuonna luin kaikki Astan kirjat. Olin juuri muuttanut Turkuun, en tuntenut sieltä ketään enkä oikein kehenkään osannut tutustua. Muut opiskelijat tapasivat iltaisin toisiaan halpojen

tuoppien äärellä ja torkkuivat sitten luennoilla väriä takaisin kasvoilleen. Väsymyksestä harmaana siellä minäkin istuin, mutta Astan kirjojen vuoksi. Oudon lukutoukan rooli ei minua häirinnyt. Ajattelin, että romaanini olivat joka tapauksessa jännittävämpiä kuin muiden yöjuoksut.

Rakastin Astan tarinoiden ehdottomuutta. Todellisuus saattoi olla ristiriitaista ja epäselvää mössöä, mutta Astan henkilöt kulkivat aina suoraan. Hänen maailmassaan olosuhteet sopeutuivat tavoitteisiin, eikä päinvastoin. Tätini tuntui pitävän kertomisen arvoisena vain täydellistä omistautumista. Niinpä hänen sankarinsa paneutuivat, uskalsivat ja uhrautuivat asialleen aina kokonaan. Äidit hylkäsivät lapsensa saadakseen maalata, teini-ikäiset karkasivat merille, ministeri sulkeutui luostariin ja eläkeläisrouvat harrastivat sopimattomia suhteita. Ja vaikkei yhdestäkään tullut onnellista, ei kukaan koskaan katunut.

Minä ihailin sitä horjumattomuutta ja yritin keksiä omalle elämälleni yhtä ylevää tarkoitusta. Liityin vapaaehtoisjärjestöön ja koetin vähän rakastuakin, mutta mikään ei koskaan kasvanut niin tärkeäksi, että olisin luopunut kotoisista rutiineistani.

Lopulta suostuin tunnustamaan, että Astan romaanisankareita ohjaava palo on useimmille meistä vain haave, jonka ei edes toivo koskaan

toteutuvan. Niin suurta intohimoa ei ole, että se saisi minut laiminlyömään lukuisia pieniä tottumuksia, joiden varassa arkinen järjestys lepää. Minä en voi pyörtyä järkytyksestä, koska katukiveys rikkoisi sukkahousut. En karkaa riidan päätteeksi sateeseen, sillä märissä vaatteissa on epämukavaa. Ja muistan aina tarkistaa kahvinkeittimen, vaikka olisin lähdössä vain viemään roskia.

En kestä enää mökötystä.

”Se minua ihmetyttää”, alan houkutella tätiä hänen omalla teemallaan, ”että vaikka olet puhunut minulle tänään niin paljon, et ole maininnut syntiä. Eikö se nyt ole kristinuskossa keskeinen, ehkä kaikkein keskeisimpiä käsitteitä?”

Asta palaa hitaasti ajatuksistaan.

”Kyllä, synnin käsite on tärkeä”, hän vastaa, ”mutta myös vähän hankala. Useimmat kai ajattelevat, että synnitön elämä olisi Jumalan asettamien sääntöjen noudattamista. Ja että nämä säännöt ovat suurin piirtein samat kuin eettisesti moitteeton toiminta. Minusta tässä kuitenkin yhdistetään asioita niin yksioikoisesti,

että synnin perimmäinen merkitys hämärtyy.”

”Mitä synti sitten on?”

Astan kiistämä tulkinta vastaa aika tarkkaan sitä, miten itse olen sen tähän saakka ymmärtänyt.

”Mitenkähän sen sinulle nyt selittäisi”, Asta tapailee. ”Synti on ennen kaikkea hengellisen etsinnän apuväline, jolla mitataan ihmisen ja jumalan välimatkaa. Syntistä on kaikki se, mikä vie poispäin jumalasta. Moraalinen välinpitämättömyys saattaa kyllä kulkea rinnakkain synnin kanssa, mutta niin ei ole aina. Esimerkiksi sinällään eettisesti kannatettava omistautuminen auttamistyölle voi olla syntiä, jos se kääntää huomion pois hengellisestä etsinnästä. Toisaalta paha teko ei ole syntiä, jos se ei ohjaa jumalasta poispäin. Ja jos ihmisen tekemiset eivät aiheuta hengellistä liikettä suuntaan tai toiseen, ei niitä ole mielekästä arvioida lainkaan synnin näkökulmasta, olivat ne sitten hyviä tai pahoja.”

Asta taittaa amppelista noin puolen metrin mittaisen varren, jonka toisessa päässä on sydämen muotoinen lehti. Hän laskee oksan eteensä betonilattialle ja etsii sitten kasvista vielä toisen sydämen, tällä kertaa pienen ja hennon vihreän. Sen hän asettelee suunnilleen varren puoliväliin.

”Tämä oksa kuvaa nyt elämän polkua ja sen toisessa päässä odottavaa jumalaa”, hän selittää. ”Pienempi

lehti taas on ihminen, joka liikkuu polulla edestakaisin. Hengellisen etsinnän ideana on tietysti pitää suunta jumalassa. Kilvoittelu on pyrkimystä kohti synnitöntä elämää, siis olotilaa, jossa lähestytään jumalaa."

Synti on siis Astalle liikkumista hengellisessä mielessä väärään suuntaan.*

Hän havainnollistaa esimerkkiään liu'uttamalla varpaillaan pikkulehteä oksan latvaa kohden ja taas takaisin. Sitten hän ronkkii lasipurkista jo kertaalleen tumppaamansa savukkeen ja lisää sen oksan lehdettömään päähän.

"Aina kun etäännymme jumalasta, kuljemme samalla kohti jotain, jota kristillinen mytologia nimittää Saatanaksi", Asta jatkaa. "Suuri Eksyttäjä toimii ikään kuin mainosagentti, jonka tehtävänä on houkutella sinut ostamaan turhaa rihkamaa. Moraaliaan voi tietenkin aina perustella uskonnollisilla

* Serafim Seppälä tulkitsee Plotinoksen ajatelleen samaan tapaan: "Plotinokselle aine ei ole Yhden vastapooli. Aine on jotain etäisesti jumalallista, mutta se heijastaa jumalallisuutta himmeämmin kuin kosmoksen henkisemmät sfäärit. Viime kädessä ainekin on riippuvaista Yhdestä. Se on kuitenkin niin kaukana Yhdestä, että tietyssä käytännöllisessä ja suhteellisessa merkityksessä sitä voi pitää "pahana". Nimittäin jos aineen ja Yhden välillä oleva olento – esimerkiksi ihmissielu – ottaa aineellisen *suunnakseen* ja suuntautuu sitä kohti, silloin aine *de facto* toimii hyvän vastakohtana ja tässä suhteessa on "pahaa". Jos siis sielu ottaa päämääräkseen ruumiin ja ruumiillisuuden, hän lähtee Yhdestä poispäin, kohti himmeämpää valoa. Aine edustaa siis jotain, mikä ei ole pahaa itsessään mutta voi käytännössä toimia hyvälle vastakkaisena. Toisin sanoen paha ei itsessään ole mitään perimmäistä, se ei ole (pahaa) olemista generoiva luova voima, vaan ainoastaan hyvälle vastakkainen *suunta*." (Seppälä, Serafim: *Kauneus. Jumalan kieli.* Kirjapaja, Helsinki 2010. S. 58–59.)

auktoriteeteilla. Usko sinällään ei kuitenkaan lisää tai vähennä velvollisuuttamme elää ihmisiksi. Siten synti on mielestäni hyödyllinen vain hengellisesti suuntautuneille, kun taas etiikka sitoo meistä jokaista."

Synnin ja etiikan erottaminen ei siis tarkoita, että ihminen pääsisi eettisesti helpommalla. Pikemminkin päinvastoin, jos jumalalta ei tule selkeää ohjeistusta, on uuvuttava hyvän ja pahan rajanveto tehtävä ihan itse. Mutta hienoa, jos Astalla on edes synnille selkeämmät kriteerit kuin minulla eettisiin valintoihini.

"Paitsi että ei ole", Asta korjaa, eikä asia näytä häntä varsinaisesti harmittavan. "Synnin tunnistamista vaikeuttaa, että melkein mikä tahansa voi häiritä haurasta jumalyhteyttä. Samoin kuin etiikankin kohdalla, ainoa verrattain luotettava synnin mittari on oma sisäinen ääni. Sen kuunteleminen vaatii valppautta. Siinä missä jokaisen meistä täytyy koettaa toimia eettisesti oikein, pitää kilvoittelijan pohtia samaan aikaan myös tekojensa hengellisiä seurauksia."

Astalle syntilistojen odottaminen kirkolta olisi kuitenkin rintamakarkuruutta. Ihmisellä on luovuttamaton vastuu omasta jumalayhteydestään. Ja mekaaniset listat tekee kelvottomiksi sekin, että hengellisen elämän standardit vaihtelevat. Joissakin elämäntilanteissa

velvollisuudet lähimmäisiä kohtaan vievät ajan niin tyystin, ettei hiljentymiseen ja rukoukseen yksinkertaisesti ole mahdollisuutta.*

Astan syntikäsitys on minulle uusi ja herättää jälleen sisäisen epäilijäni. Ollaanko tässä nyt valkopesemässä juutalaisten julmasta Jumalasta leppoisaa Disney-versiota? Ei kai mikään uskonto sentään voi olla noutopöytä, josta kukin saa valita tai olla valitsematta omien mielitekojensa mukaan?

Jos syntiä on kaikki, mikä vie eroon jumalasta, on synti läsnä kaikissa arjen välttämättömyyksissä. Ruokaan keskittyminen kääntää huomion hengellisestä, mutta syömättäkään ei elä. Ihminen tarvitsee työtä ja lepoa, mutta synti asuu niin laiskuudessa kuin työnarkomaniassakin. Ihminen on luonnostaan sosiaalinen, ja silti juuri ihmissuhteet altistavat meidät useimmin jumalasta vieraantumiselle.

Asta ei näe tässä mitään erityisen huolestuttavaa.

* Siksi erityisesti naisten pyhimyslegendoissa naimattomuudella on keskeinen rooli. Jos nainen halusi omistaa elämänsä hengellisille pyrkimyksille, oli varottava tulemasta äidiksi. Suomessa tunnetuin neitsytpyhimys lienee sisilialainen Lucia (k. 304), joka kieltäytyi avioliitosta ja tämän niskuroinnin vuoksi lopulta mestattiin. Vastaavia kertomuksia löytyy kuitenkin paljon, ks. esim. Jaakko Heinimäki: *Pyhät ystäväni*. (Otava, Helsinki 2007.)

Tärkeää on se, miten arjen järjestys antaa jumalalle tilaa, eivät yksittäiset karheat teot. Täysin vakaaseen kurssiin ei kukaan kuitenkaan kykene.

”Esimerkiksi Luther taisi ajatella jotenkin niin, että koska tahto kuuluu ihmisyyteen, on ihminen jo olemuksellisesti erossa Jumalasta*”, Asta huomauttaa. ”Tahto nimittäin voi olla ihmisen vain poiketessaan Jumalan tahdosta. Siten etääntyminen Jumalasta on niin luontevaa ja tavallista, että sitä oikeastaan voi pitää ihmisen normaalina olotilana.”

Myytin perisynnistä voi nähdä vertauskuvana tälle elämän yleiselle taipumukselle jumalan unohtamiseen. Perisynti on kuin geeniperimässä vaaniva diabetesriski. Sen puhkeamiseen voi vaikuttaa omilla elämäntavoillaan, mutta aiheuttajaa ei voi poistaa.

”Aina välillä sitä alkaa ajatella, että tavoiteltu synnitön elämä on jo aivan nurkan takana. Sinne asti päästyään sitten kuitenkin huomaa jälleen uusia haasteita ja että matkaa on jäljellä vaikka kuinka. Samalla tavoin kuin auringonpaiste, joka paljastaa kesäisin pesemättömät ikkunat, saa jumalan lähestyminen meidät näkemään itsessämme työstettävää, jota ei aikaisemmin ole sietänyt katsoa.”

”Katsotaanpa, ymmärsinkö oikein”, en voi olla

* Tästä yhteenveto esimerkiksi Reijo Työrinojan artikkelissa ”Teologinen teko” – Luther ja skolastinen teonteoria, s. 51. (Teoksessa Pekka Kärkkäinen, toim. *Johdatus Lutherin teologiaan*. Kirjapaja oy, Helsinki 2000.)

keskeyttämättä. ”Kristittyjen Jumala siis antaa ihmiselle vapaan tahdon ikään kuin lahjaksi, mutta rankaisee sitten sen käyttämisestä. Olen aina ajatellut, että masentavilla kehotuksilla *synnintuntoon* ja *syntien murehtimiseen* tarkoitetaan vain pyrkimystä toimia oikein. Nyt sanot, että synti on välttämätön ihmisyyden osa ja korkeintaan sen astetta voi yrittää säädellä. Ethän loukkaannu kun sanon näin, mutta uskosi ei kuulostaa järin johdonmukaiselta, hilpeydestä puhumattakaan.”

”No, sitä varten on sitten se armo”, Asta vastaa vakavana. ”Ihminen voi sahata edestakaisin, mutta Armon Jumala pysyy paikallaan. Pohjimmiltaan uskoni ehkä onkin luottamusta siihen, että jumala odottaa siellä kättään ojentaen, vaikka itse en häntä muista tai näe. Uskon valo tulee siitä, että joka aamu voi ja kannattaa yrittää uudestaan. Että heikkous on myönteinen osa ihmisyyttä, meidän mahdollisuutemme kehittyä.”

Kuin asian arkipäiväisyyttä painottaakseen Asta nostaa paljaat jalkansa suuren kukkaruukun reunalle, niin että voi samalla nojautua mukavasti taaksepäin. Vuosikymmenten rypistäminäkin ovat sääret sirot. Tanssijan jalat, ajattelen.

”Miten voit olla varma, että joku odottaa sinua?”

Muutama tunti sitten tätini oli se, joka vaati uskontokeskustelua, vastahakoisuudestani piittaamatta. Nyt

hän kuitenkin vastaa väsyneesti ja viivytellen.

”Eihän sitä kukaan voi tietää. Kerroin sinulle aikaisemmin, että oman mystisen kokemukseni kautta minulla on joistakin asioista vaikeasti selitettävä varmuuden tunne. Jumalan uskollisuus ei kuitenkaan kuulu niihin. Mutta joskus kannattaa uskoa ilman varmuuttakin, jos vain suinkin voi.”

Asta ehdottaa viinilasillista ja myöntymykseni saatuaan hän rientää parvekkeelta tarpeettomankin ripeästi. Kiirehdin perään, mutta pysähdyn sitten epätietoisena olohuoneeseen seisoskelemaan. Ehkä täti ei halua minua keittiöönsä sähläämään.

Sohvalla lojuu arviolta yli tuhatsivuinen Iisak Niniveläisen kootut. Selailen sen johdantoa ja pysähdyn vieraskieliseen sanaan, *mejatteruta*. Asta on taittanut sivun kulman hiirenkorvalle ja merkannut kohdan vielä kolmella suttuisella huutomerkillä.

Alaviite valistaa mejatterutan tarkoittavan ”enempää” tai ”parempaa”, ja että Iisak viittaa sillä kokonaisvaltaiseen suuntautumiseen kohti jumalyhteyttä. Mejatteruta on siis kirjoittajan mukaan synnin vastakohta

ja jonkinlaista pyrkimystä hyveeseen. Se voi olla rukoilua, mietiskelyä ja hengellisten tekstien lukemista, mutta myös yleisempi ajatus lahjojen viisaasta käytöstä. Mejatteruta kuvaa asennetta, jossa Jumalan ja lähimmäisen rakastamiselle raivataan tilaa.*

Asta kävelee huoneeseen kahden valkoviinilasin kanssa. Hän kurkistaa olkani yli ja hymyilee, kun tunnistaa kohdan.

”Kiinnostavaa on, että sanalle ei löydy lainkaan suomenkielistä vastinetta”, hän huomauttaa ja ojentaa lasin. ”Lähin voisi olla kilvoittelu – tai etsintä. Tutkimusmatka jumalaan ja ihmiseen, yritys selvittää itsessä piilevien mahdollisuuksien rajoja.”

”Minä en jaksaisi kahlata tuommoista”, töksäytän kömpelösti. Klassikko tai ei, ainakaan tiivistämisen armolahjaa ei Iisakilla ollut.

Maistan jääkaappiviileää kesäviiniä, ja äkkiä se tuntuu merkittävältä. Kun viimeksi seisoin tässä, alkoholi oli

---

* Tässä esiintyvän teoksen (*Pyhä Iisak Niniveläinen. Kootut teokset.* Valamon luostarin julkaisuja 102. Jyväskylä 2005) johdannossa munkki Serafim määrittelee käsitettä näin: ”Iisak käyttää *mejatterutaa* hyvin laajassa merkityksessä tarkoittaen sillä yhtäältä ihmisen omia toimia kuten hiljentymistä ja paastoamista elämäntapana mutta toisaalta myös jumalallisia armovaikutuksia – hengelliset oivallukset, ymmärryksen syveneminen, lakkaamattomat kyyneleet, sisäinen kirkastuminen, kaukaisten asioiden näkeminen, innon hehku ja yliaistillinen polte – samoin kuin näistä seuraavia ilmiöitä: aistien hallinta, hengen valveilla pysyminen, himojen vaimeneminen, ajatusten tyyneys, mielenliikkeiden kirkkaus ja kilvoitusinnon eneneminen. Joskus käsite esiintyy himon vastakohtana. Toisin sanoen lähtötilanteessa *mejatterutaa* on sisäinen tyhjentyminen maailmasta, mutta loppujen lopuksi myös kaikki rukouksellisen olotilaan kuuluvat karismaattiset kokemukset ja muut hengelliset mielenliikkeet ovat *mejatterutaa*.” (S. 52.)

aikuisten juttu ja haisi pahalta. Kävelen parvekkeelle varoen etten vain pudota siroa lasia.

Siinä viiniä lipitellessämme pyydän tätiä kertomaan tarinan, kuten meillä ennen oli tapana. Asta nyökkää, miettii hetken ja aloittaa:

”Varmaan tiedätkin, että kristillisen myytin mukaan Saatana oli alun perin kaunein ja voimakkain Jumalan enkeleistä. Sitten Jumala loi Adamin ja kehotti taivaan väkeä kumartamaan häntä. Ylpeä Saatana kieltäytyi ja rangaistukseksi hänet syöstiin alas taivaasta. Tämä tarina on meille kaikille tuttu.

”Islamilaisesta traditiosta löytyy kuitenkin legenda, joka kuvaa tapahtumia hieman toisin. Sen mukaan Saatanan kieltäytymisen syynä ei ollut ylpeys, vaan uskollisuus. Jumala valitsi tehtävään Saatanan, koska kaikesta taivaan väestä yksin tämän rakkaus oli riittävän väkevää. Kun muut enkelit tottelivat ulkoista käskyä, hän ainoana näki sen taakse kätketyn suunnitelman. Rakkaudesta Herraansa suostui Saatana rooliin, joka merkitsi kuolemaa pahempaa kohtaloa – eroa Jumalasta määräämättömän pitkäksi ajaksi.

”Niin tapahtui Hänen tahtonsa: Saatana kapinoi ja hänet karkotettiin. Matkalla maahan hänen kirkas enkelihahmonsa paloi karrelle. Näin oli tapahduttava, jotta Jumalan suunnitelma saattoi käydä toteen.

”Jumala oli luonut ihmisen antamaan ja vastaanottamaan rakkautta, tekemään rakkaus olemassa olevaksi. Koska rakkaus on olemukseltaan vuorovaikutusta, ykseydessään ei Jumala voinut rakastaa ja tulla rakastetuksi. Paratiisissa ihminen jo paistatteli Jumalansa rakkaudessa, mutta ei kyennyt itse siihen vastaamaan, sillä rakastaminen edellyttää vapaata tahtoa. Vapaus puolestaan on mahdollista vain siellä, missä on vaihtoehtoja. Tarvittiin joku ojentamaan hedelmää, sillä vasta se tekisi ihmisestä aidosti vapaan ja siten myös rakkauteen kykenevän olennon.

”Siten syntiinlankeemus oli välttämätön osa luomiskertomusta. Jumalasta eriytymisen prosessi oli ihmiselle samalla tavoin kivulias kuin lapsen kasvaminen itsenäiseen aikuisuuteen. Se jätti meihin taipumuksen syntiin, mutta myös saumattoman kaipauksen takaisin jumalayhteyteen. Saatanan tehtäväksi jäi saattaa jokainen sukupolvi valinnan eteen.

”Aikaa kului, ja vuosituhannesta toiseen ihminen ponnisteli rakastaakseen Jumalaa ja lähimmäistään, mutta ei silti selviytynyt kovin hyvin. Erään toisen myytin mukaan Jeesus astui kuvaan, kun Jumala tajusi suunnitelmansa uhkaavan kariutua. Vaikka

Hänen oli onnistunut luoda vapaita olentoja, maalliseen elämään liittyi niin paljon kärsimystä, että vain harva jaksoi rakastaa niin kuin oli tarkoitus. Jeesus oli aikalaisten uhreja ja veriliittoja ymmärtävällä kielellä annettu lupaus yhteyden paluusta kuoleman jälkeen ja kannustus rakkauteen tässä elämässä.

”Jumala ei siis uhrannut poikaansa ihmisten syntien tähden, vaan sovittaakseen oman petoksensa. Juuri kaikkitietävä Jumalahan oli istuttanut hyvän ja pahan tiedon puun ja suunnitellut lankeemuksen. Asianmukainen sovitusuhri kuitenkin edellytti, että joku luovuttaisi Jeesuksen viranomaisille otollisella hetkellä. Tehtävän sai Juudas Iskariot, ainoa opetuslapsista, joka olisi riittävän uskollinen vaihtamaan apostolisen kruununsa kavaltajan mustaan poltinmerkkiin…”*

Asta pitää tauon, niin kuin parhaat kertojat aina tekevät. Sitten hän jatkaa arkisemmin:

”Kaikista myyteistä ja legendoista tämä on suosikkini. Tragediasta huolimatta se sisältää lupauksen pahuuden alisteisuudesta ilmiölle, jota me

* Tässä jaksossa olen hyödyntänyt erityisesti Torsti Lehtisen kirjaa *Saatana* (Kirjapaja, Helsinki 2004).

täsmällisemmän kielen puutteessa kutsumme vähättelevästi rakkaudeksi.”

Katselen hentoa sydämenmuotoista lehteä, joka värisee ihmisen osaansa Astan betonilattialle väkertämässä kaaviossa. Myytti tai ei, minun käy sääliksi kaikkia noita monimutkaisen operaation maksumiehiä, ihmisiä ja enkeleitä.

”Aika julma tarina se kuitenkin oli.”

”Vapaudella ei aina ole myötätuntoa”, Asta vastaa kylmästi, ja siitä muistankin, ettei tädin tarinoita sovi arvostella. ”Ihminen on luotu – voit ajatella luomisen tässä vertauskuvallisesti jos haluat – vain mahdollisuuksiltaan täydelliseksi. Osan ihmisyyden aineksista me saamme syntymälahjana, mutta esimerkiksi viisauden ja lempeyden eteen useimmat joutuvat ponnistelemaan. Juuri tämä keskeneräisyys tekee meistä vapaita, mutta kyky kehittyä sisältää tietenkin myös mahdollisuuden taantumiseen.”

Asta kippaa lasin puolikkaan kerralla ja jatkaa sitten:

”Ihmistä voi ajatella timanttina, joka on osittain harmaan kivimassan peitossa. Uutteralla työllä sen kirkkauden voi hioa vähitellen esiin. Synti on likaa, rasvaa ja pölyä, jota käsitellessä tarttuu kiven pintaan. Jos kiveä pidetään varoen ja puhdistetaan aika ajoin, ei lika pääse peittämään kauneutta – mutta varsinainen hyvä uutinen on, että vaikka töhnää olisi kertynyt

paksumpikin kerros, sen sisällä jalokivi on edelleen tallella.”

Tätä kiven kiillotusta Asta kutsuu kilvoitteluksi. Se tarkoittaa pyrkimystä ja kompastelua kohti jumalaa. Maaliin ei ehdi tässä elämässä, mutta toisaalta toistuvakaan epäonnistuminen ei tipauta pelistä – aina voi yrittää uudelleen. Ratkaisevaa ei ole jumalaa kohden kuljetun matkan pituus tai vauhti. Ratkaisevaa on vain suunta.

Vaikka on jo hämärää, päivän lämmittämällä parvekkeella tarkenee hyvin. Koskaan muulloin kuin kesän viimeisinä iltoina ei pohjoisessa ole tällaisia hetkiä, pimeitä ja silti lämpimiä, kuin olisi jossain Välimeren lomakohteessa.

”Asta.”

”Mmh.”

”Haluaisin kysyä yhtä uskontojuttua, mutta se vaatii vähän pohjustusta.”

”Kysy.”

Ja hämärän turvista ryhdyn kertomaan muistoani kirkkaasta päivästä Moldovassa.

”Eräänä huhtikuisena sunnuntaina päätin tehdä retken ikivanhalle luostarialueelle. Vuosisatoja sitten se oli ollut huomattava uskonnollinen keskus, vaikka nykyisin luolakirkkoa käyttivät vain läheisen kylän asukkaat. Perillä ymmärsin heti, miksi paikka oli aikanaan valittu – vuosimiljoonien pyöristämät kukkulat, niiden välissä levittäytyvät vihreät laaksot ja yläpuolella kohoava sininen taivas muistuttivat maalauksia luomisen aamusta. Kun näki siellä auringon nousevan, oli helppo uskoa rakastavaan Jumalaan.

”Kirkkoon päästäkseen piti kiivetä vuoren laelle ja laskeutua sieltä käytössä silinneitä kiviportaita alas luolastoon. Kirkkosalina toimi vain hieman suomalaiskodin olohuonetta suurempi holvi. Se oli sisustettu ortodoksisen perinteen mukaisesti, mutta hyvin vaatimattomasti – lattiaa peittivät arkiset räsymatot ja ikonien virkaa toimittivat paperijulisteet. Kun astuimme sisään, oli sunnuntaipalvelus käynnissä. Sali oli täynnä ihmisiä, pukeutuneina nuhjuisiin toppatakkeihin niin kuin suurin osa Moldovan maaseudun asukkaista. Eteistilassa kurttuinen mummo myi välipalaa ja nurkan samovaarissa puhisi teevesi.

”Lampukoiden lisäksi kirkkotila sai valoa ovesta, joka avautui vuoren seinämään hakatulle tasanteelle. Parin askelen levyinen uloke jatkui ehkä kolmen metrin

verran seinämän viertä. Se oli luonnon ja muinoin täällä asuneiden munkkien yhteistyöllä rakennettu kiviparveke, kohtisuorasta kallioseinästä työntyvä hylly ilman kaiteita tai turvaköyttä. Peräännyin oviaukolta nopeasti, korkeuden ja valon huimaamana.

”Toivuttuani kuitenkin huomasin, että messuun pitkästyneet lapset leikkivät tasanteella niin luontevasti kuin se ei olisi ollut hiekkalaatikon reunaa korkeampi. He ajoivat nauraen toisiaan takaa, ulos ja taas sisään, hämärästä luolasta auringonpaisteeseen ja päinvastoin. Vanhemmat näkivät leikin, mutta eivät kieltäneet lapsiaan tai kiirehtineet sulkemaan ovea. Useimmat aikuiset keskittyivät palvelukseen ja loput vaihtoivat samovaarin luona kuulumisia.

”Ja nyt tulee kysymykseni”, minä valmistelen, ”moldovalaisvanhemmat oletettavasti rakastavat lapsiaan niin kuin vanhemmat kaikkialla maailmassa. Miksi he eivät pysäyttäneet hengenvaarallista leikkiä? Onko sillä jotain tekemistä uskosi kanssa?”

Asta ei vastaa heti. Hän pyydystää kiirehtimättä isovarpaittensa väliin lehden, jolla hetkeä aikaisemmin havainnollisti jumalaa. Sitä sitten ajatuksissaan pyöritellen hän aloittaa varovaisesti:

”Ymmärrän, että asia jäi vaivaamaan sinua. Olemmehan kasvaneet kulttuurissa, jossa on tapana kiinnittää varoitustarrat kynnyksiinkin.”

”No, ehkä meillä mennään välillä yli, mutta on ihan eri asia päästää lapsi leikkimään jyrkänteen reunalle”, tuiskahdan, vähän loukkaantuneena siitä, ettei Asta vaikuta asianmukaisesti järkyttyneeltä.

”Moldovan jälkeen olen usein miettinyt tapausta, enkä itse keksi muuta selitystä kuin jonkin hämärän uskomuksen korkeammasta suojeluksesta.”

”Kai sekin on mahdollista, kuka noista tietää”, Asta hymähtää. ”Tosin yhtä hyvin se voi olla vain tottumus. Ainakin osa noista perheistä lienee asunut alueella ja käynyt tuossa kirkossa jo monen sukupolven ajan. Jos kukaan ei koskaan ole pudonnut, he ehkä pitävät vaaraa vähäisempänä kuin miltä se satunnaisesta ohikulkijasta näyttää.”

Mutta asia ei ole sillä selvä. Hetken kuluttua tätini palaa takaisin luolakirkolle.

”Ehkä olet siinä oikeassa, että uskoon liittyy vaikeasti määriteltävä luottamus asioiden sujumisesta”, hän miettii. ”Huomasin itsessäni tällaisen muutoksen joitakin vuosia Ranskan jälkeen, itse asiassa äitisi ansiosta.

”Se tapahtui kerran, kun odotin häntä kahvilassa. Kun äitiäsi ei sovittuun aikaan kuulunut, soitin hänelle. Hän vastasi kotoaan – tietysti, silloin käytettiin lankapuhelimia – ja töksäytti unohtaneensa tapaamisemme, mutta ei pahoitellut tai selitellyt sen kummemmin.”

Minun tekee mieli puolustaa äitiä. Tunnistan tilanteen hyvin, mutta vuodet ovat pehmentäneet äitiäkin, ja nykyään hän osaisi kyllä jo pyytää anteeksi. Sitä Asta ei tietenkään tiedä.

”Tämänkaltaisissa tilanteissa meillä oli yleensä tapana ajautua riitaan, mutta tällä kertaa huomasin hämmästyksekseni, etten ollut lainkaan vihainen. Sen sijaan katsoin uteliaana ympärilleni: suunnitelmien odottamaton muutos tarkoitti samalla myös odottamattomia mahdollisuuksia. Hetken uutta tunnetta makusteltuani päätin tilata suklaaleivoksen ja jäin tyynesti seuraamaan, mitä elämä olisi päivääni varannut.”

”No mitä tapahtui?”

”Ei oikeastaan mitään erityistä”, Asta vastaa hartioitaan kohauttaen. ”Söin leivokseni, ostin Sokokselta paketin makaronia ja kävelin kotiin. Tärkeää ei ollut, mitä tapahtui, vaan miten siihen suhtauduin. Sitä lähemmäs en ole koskaan päässyt sitä, mistä pyhäkouluperinne puhuu *elämän antamisena Jeesuksen huomaan*. Tähän sanontaan tuntuu kuitenkin sisältyvän turvallisuutta, joka monille on uskon ydin, ehkä myös Moldovassa.”

Ja tätini kuvailee tapaillen, miten jokin hänen suhteessaan perusturvallisuuteen on siitä saakka ollut toisin:

”Tunnistan paremmin vaikutuspiirissäni olevat asiat ja suhtaudun tyynemmin siihen, mitä en voi muuttaa. Huolehdin rempallaan olevista raha-asioista vähemmän, ja vähitellen pitenevät jaksot, jolloin koen eläväni sisäisesti tasapainossa. Harvoina suvantohetkinä luulen ymmärtäväni, mitä tarkoittaa *Jumalan katselu*. Tunnelma on vähän sama kuin istahtaisi teekupin kanssa kuistille ihailemaan auringonlaskua, paitsi että valo tulee sisältäsi.”

Valo

”Entäpä, jos kaikki onkin kuvittelua? Jos jonakin päivänä huomaat omistaneesi elämäsi sellaiselle, jota ei ollut edes olemassa.”

On alkanut tuulla ja Asta napittaa rispaantunutta villatakkiaan.

”Pohdit siis, olenko hullu”, hän tokaisee, enemmän huvittuneena kuin pahastuen. ”Totta kai olen miettinyt sitä. Täysjärkisyyden raja on lopulta aika häilyvä. Eikä kukaan sitä paitsi osaa sanoa, aistivatko mielenvikaiset hengellisiä asioita muita herkemmin vai onko kulttuurillamme taipumus mieltää mystiikka mielisairaudeksi.”

Änkytän jotakin korjaavaa, että en siis tietenkään itse epäile sellaista. Että minua vain kiinnostaa, minkä painon hän noin yleensä antaa uskon psykologisille selityksille.

”Ei minua haittaisi olla hullu”, Asta keskeyttää hyväntuulisesti. ”Luopuminen täysjärkisen velvollisuuksista voisi vapauttaa aikaa kiinnostavampiin asioihin. Ja pääsisin hyvään seuraan, monilla kuuluisilla kirjailijoilla on ollut mielisairaalassa nimikkohuone.”

Sitten Asta vakavoituu.

”Sellaisia me ihmiset olemme. Toisen tapa ymmärtää maailmaa tuntuu meistä luontevalta ja normaalilta, jos se on lähellä omaamme. Eri tavalla ajattelevissa taas näemme helposti tyhmiä ja hulluja.

”Tiesitkö, että antiikin kreikkalaisilla oli useita eri sanoja kuvaamaan ilmiötä, joka suomen kielessä pelkistyy tietämiseksi. Looginen päättely ja aistein hankittu tieto erotetaan kreikkalaisissa teksteissä toisistaan, ja kolmantena tiedon lajina on mystinen *gnosis**.”

Suomessa muut tietämisen muodot on tätini mielestä kuitenkin alistettu insinööritieteiden rationalismille. Valinta on tuonut joissakin asioissa menestystä, mutta ollut toisissa menetys.

---

* Keskiajalla vaikuttanut Mestari Eckhart muotoilee ajatuksen seuraavasti: ”Kerron teille nyt kolmesta erilaisesta havaintotavasta. Yksi niistä on aistillinen: silmä erottaa etäisyydestä ulkopuolellaan olevia asioita. Toinen on mielen kyky hahmottaa asioita ja se edellistä on paljon korkeampi. Kolmas on sen sijaan se sielun jalo voima, joka on niin korkea ja jalo, että se kokee Jumalan hänen omassa, paljaassa olemisessaan. Tällä voimalla ei ole mitään yhteistä minkään asian kanssa: se synnyttää ei-mistään jotakin ja kaiken. Se ei tiedä eilistä eikä toissapäiväistä, ei huomista eikä ylihuomista, sillä ikuisuudessa ei ole eilistä eikä huomista, siellä on vain yksi nyt-hetki.” (Mestari Eckhart: *Sielun syvyys*. Basam Books, Helsinki 2009. S. 195–196.)

”Näillä kaikilla tietämisen tavoilla on oma tehtävänsä, ja vaikka kielet ja yksilöt korostavat niitä eri tavoin, lähimmäksi totuutta pääsee ehkä kuitenkin kaikkien kolmen keskinäisellä tasapainolla. Meillä gnosis on kuitenkin mitätöity tai medikalisoitu olemattomiin. Vaikka itse pitäisin mystisiä kokemuksiani ainutlaatuisena tietona, yhteiskunta näkee niissä aivosähkön oikosulun, stressin aiheuttaman hallusinaation tai mitä milloinkin. Mikä tahansa selitys kelpaa, paitsi selittämätön.”

Valot syttyvät naapuritalojen ikkunoihin. Asta hakee kynttilöitä, ja autan häntä sytyttämään kaksi lyhtyä, yhden kummankin viereen. Niiden läikehtivässä valossa hän sitten jatkaa:

”Sanotaan, että joka on nähnyt totuuden, ei hukkaa aikaansa väittelyyn totuudesta. Siltä minusta nykyään tuntuu. Kysymys kokemusteni todenperäisyydestä on merkityksetön, kun sitä vertaa niihin käytännön muutoksiin, joita tästä kaikesta on seurannut. Etsintä on ohjannut elämääni hyvin ja osoittanut sillä voimansa.”

Ja tätini pysähtyy hetkeksi kokoamaan ajatuksiaan.

”Senkin olen huomannut, että vaikka uskonnon vastapariksi usein nimetään tiede, näillä kahdella on myös paljon yhteistä. Molemmat etsivät vastauksia, vaikkakin hyvin erilaisiin kysymyksiin. Molemmissa on myös pohjimmiltaan kyse oletuksista, joita ei

voida todistaa. Tieteessä tällainen on ainakin aistein havaittavan maailman olemassaolo, kuten jokainen Matrixin nähnyt osaa kuvitella. Uskonnot puolestaan väittävät, että ympärillämme on myös toinen todellisuuden kerrostuma, josta tietoa on hankittava toisin. Molemmat ovat omalla tavallaan rajallisia yrityksiä saada selkoa olemassaolomme tarkoituksesta."*

"Mutta tiede nyt kuitenkin perustuu vaatimukselle havaintojen toistettavuudesta", minä kiistän. "Olet korostanut illan mittaan, kuinka henkilökohtaista ja vaikeasti välitettävää mystinen tietosi on. Ainakin tässä suhteessa se siis eroaa tieteestä."

"Ja varmaan monessa muussakin suhteessa, sinä yliopiston käyneenä tiedät paremmin. Olen kuitenkin ymmärtänyt, että ainakin te ihmistieteilijät olette jo aikaa sitten luopuneet toistettavan ja objektiivisen tiedon vaatimuksesta. Saman asian voisi sanoa toisin: koska jumala on mysteeri ja ihminen hänen kuvansa, myös ihmiseen liittyy salaisuuksia, jotka eivät avaudu loogiselle selittämiselle."

---

* Wittgenstein esittää, että vaikka uskonnon kieli muodostaa oman, historiallisesta ja empiirisestä puheesta erillisen kielipelinsä, sen ytimessä oleva väite "Jumala on olemassa" muistuttaa läheisesti muiden kielipelien perusoletuksia "maailma on olemassa", "toiset ihmiset ovat olemassa" jne. "Niitä on mahdotonta testata millään tavalla eikä niihin siten päädytä eikä niiden totuudesta vakuuttauduta testien tai todisteiden avulla. Nämä lauseet ilmaisevat niitä varmoina pidettyjä lähtökohtia, jotka mahdollistavat todistamisen ja oikeaksi osoittamisen menetelmät. Ne säätelevät koko tapaamme tarkastella empiiristä todellisuutta ja ovat siten itse todistamisen ja oikeaksi osoittamisen ulottumattomissa." (Reijo Töyrinoja: *Uskon kielioppi. Uskonnollisten väitteiden ja käsitteiden luonne Ludwig Wittgensteinin myöhäisfilosofian valossa*. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 141. Helsinki 1984. S. 261.)

Astan silmät heijastavat lyhtyjen levotonta valoa. Pimenevässä yössä on helppoa nähdä tädissä henkilökohtaisen vapaustaistelun jäljet. Etsinnän vuosikymmenet ovat varmaan seestyttäneet, mutta liekki palaa vielä.

”Mystiikassa on kyse heräämisestä laajempaan ymmärrykseen suhteessa näkymättömään ja näkyvään maailmaan. Usko ei kiistä luonnontieteen saavutuksia. Sen ei tarvitse, sillä sen kiinnostus on toisaalla. Vaikka kuvailisit tieteellisen tarkasti jonkin sävellyksen rytmiä ja äänenmuodostusta, ei se vielä selitä ihmisen halua tanssia.”

Jostain mieleeni nousee parin vuoden takainen satunnaistuttavuus, jonka olin luullut unohtaneeni:

”Asta, jonkin aikaa sitten minulla oli poikkeuksellinen junamatka”, vaihdan varoen aihetta. ”Ruuhkaisessa ravintolavaunussa viereeni sysittiin mies, jonka kanssa aloimme rupatella. Kävi ilmi, että hän oli entinen ortodoksipappi ja äskettäin tehnyt elämänsä vaikeimman valinnan: avioero ja uusi liitto rakastetun kanssa edellyttivät heidän kirkossaan papin tehtävistä luopumista.

”Minä tietysti ihmettelin ääneen, että hän yhä kantoi ristiä, saatuaan potkut Jumalaltaan noin epäreilusta syystä. Hän myötäili ensin kummastustani, mutta ryhtyi sitten kärsivällisesti selittämään, miksi kirkosta luopuminen ei ollut vaihtoehto.

”Mies kertoi minulle pikkukaupungin vaatimattomasta kirkosta, jonka suojissa hän oli lapsena kasvanut kiinni Jumalaansa. Se oli näyttänyt hänelle kaikkialla säteilevän Jumalan rakkauden, eikä tämä side katkennut, vaikka hän nyt oli joutunut riisumaan papin kaapunsa. Edelleen sama rakkaus kirpaisi häntä koiran märässä kuonossa, kun otus aamuisin hyppäsi heidän vuoteeseensa talutushihnaa toiveikkaasti raahaten. Se tuoksui ikkunalaudan kukissa, kun hän palatessaan koiran kanssa näki vaimonsa niitä kastelemassa.”

”Ehkä tuo rakkaus oli hänen mukanaan siellä junassakin”, Asta huomauttaa. ”Miksipä ei. Koko kristillisen perinne nojaa oletukseen Jumalasta rakkautena. En ihmettelisi lainkaan, jos junatuttavuutesi olisi kokenut sen saattaneen teidät juttusille.”

Ja tämä on tädistäni tärkeintä: Rakkauden jumalan on väistämättä oltava myös armon jumala. Siinä missä oikeudenmukaisuus antaa kullekin ansionsa mukaan, armo on epäoikeudenmukainen heikon eduksi.

Ei ollut oikeudenmukaista, että paimen jätti laumansa yhden karkailevan karitsan takia. Ei liioin se, että isä järjesti juhlat omaisuutensa hummanneen

pojan paluulle, mutta ei tämän ahkeralle veljelle. Tai että isäntä maksoi saman palkan kaikille päiväläisilleen, vaikka toiset olivat ahertaneet pellolla paljon muita kauemmin. Näiden tarinoiden Jumala oli niin radikaalilla tavalla epäoikeudenmukainen, ettei sitä voi ymmärtää muutoin kuin armon kautta – että on tärkeämpää jakaa tarpeen kuin ansioiden mukaan.

Mutta jos jumalan oikeudenmukaisuutta tarkastellaan velan näkökulmasta, ei ristiriitaa armoon enää olekaan. Terveille, rikkaille ja vahvoille kertyy luonnostaan enemmän vastattavaa kuin niille, jotka eivät ole saaneet yhtä paljon. Ja koska lainaa on mahdotonta maksaa takaisin sen antajalle, kehottavat useimmat uskonnot ihmisiä palvelemaan toisiaan.

”Ajatus jumalan lahjoista ei tietenkään pura velkaamme toisiin ihmisiin”, Asta täsmentää. ”On hyvä muistaa, että aikuisuuteen mennessä jokainen meistä on korviaan myöten velassa, vähintään saamansa hoivan tähden. Suomen kaltaisessa maassa velallisuus laajenee yhteisten palvelujen kautta. Välillisesti sen voi ajatella ulottuvan myös menneisiin sukupolviin, jotka ovat lahjoittaneet meille kielen ja kulttuurin.”

”Ja me uskovaiset sitten”, hän lisää, ”me ajattelemme velkaa kertyvän myös suhteessa jumalaan.”

”Äsken epäilit tieteen mahdollisuuksia vastata ihmisen olemassaolon peruskysymyksiin”, palaan keskustelussamme vielä taaksepäin. ”Koetko sitten, että usko antaa niihin vastaukset?”

Asta miettii.

”Rehellisesti sanoen, en oikeastaan. Enemmän se on tuonut minulle kysymyksiä kuin vastauksia. En tiedä, miksi ja minkä tapahtumasarjan seurauksena meidät on erotettu jumalasta. En tiedä edes sitä, onko elämä rangaistus vai lahja. Monet sanovat, että usko antaa vastauksia, mutta minulle niin ei ole käynyt. Olen kuitenkin saanut malttia odottaa.”

Parvekkeen viileässä hämärässä Astan ääni on rauhallinen ja selkeä. Sisälläni humahtaa katumus, kun olen antanut kulua viime tapaamisesta niin kauan.

”Muutama tunti sitten kerroin sinulle erityisestä valosta, jonka näin joitakin kuukausia ennen syntymääsi”, Asta jatkaa hiljaa. ”Henkilökohtaisesti uskon, että lopulta me kaikki päädymme osaksi sitä. Ehkä me olemme sieltä kotoisinkin. Ajattelen, että kohtaamani yhden ja monen tietoisuuden valo-olento on yhtä kuin kristittyjen Jumala. Jos olen oikeassa, silloin jumala on kaikki, meissä jokaisessa asuva kaunis ja valoisa.”

Ja sitten Asta aloittaa tutun tarinan. Sen, jota hän on kertonut minulle niin kauan kuin voin muistaa:

”Kävipä kerran niin, että kuu synnytti tyttären. Se oli maailman suloisin lapsi, silmissä yön mystistä valoa ja iho pehmeää hopeaa. Ja kuu rakasti lasta niin kuin ei vielä koskaan ollut ketään rakastanut.

”Mutta kuu oli silti onneton, sillä hän tiesi, että ei voisi pitää lasta. Hän oli peruuttamattomasti sidottuna siihen mitä oli, öinen kulkija. Eikä sellainen elämä tietenkään sopinut pikkulapselle. Äitiysvapaa ei tullut kysymykseen, sillä jos kuu laiminlöisi kierroksensa, se lakkaisi olemasta.

”Sydän raskaana otti kuu siis kehdon, kantoi sen sisarensa auringon luokse ja pyysi tätä kasvattamaan lapsen omanaan. Sisarukset sopivat, että kun kuu joskus selkeinä pakkaspäivinä nousee taivaalle yhtä aikaa auringon kanssa, hän tapaisi silloin myös tyttärensä.

”Aluksi kaikki kävi niin kuin piti. Auringon hoivissa pienokaisesta varttui säteilevä tyttönen, lempeä ja iloinen, eikä kukaan voinut olla häneen ihastumatta. Lapsi rakasti aurinkoa äitinään, mutta odotti myös malttamattomana kuun vierailuja. Heillä oli aina kovin hauskaa yhdessä.

”Aikaa myöten aurinko tuli kuitenkin mustasukkaiseksi. Niin paljon hän tyttöä rakasti, ettei kestänyt nähdä tämän kiintyvän johonkuhun toiseen. Aurinko alkoi pelätä, että jonakin päivänä tyttö valitsisi yön ja jättäisi hänet. Kun kuu sitten kerran taas saapui vieraisille, aurinko lähetti tytön asioille ja tämän poissa ollessa kielsi sisartaan enää palaamasta. Mikäli kuu vielä nähtäisiin niillä main, aurinko kertoisi lapselle, miten tämän oikea äiti oli hylännyt hänet.

”Ja niin kävi, että kuu pelästyi ja kääntyi murheissaan kotiin, eikä tyttö enää tavannut häntä. Mutta vielä tänäkin päivänä nuo kaksi, kuu ja hänen hopeinen tyttärensä, näkevät unia toisistaan.”

Asta huoahtaa. Kun tarinan taika on päättyy, hän näyttää pieneltä ja jotenkin kauhtuneelta.

”Voit jättää ikonin tänne. Pyydän anteeksi, lähetin sen sinulle vääristä syistä.”

Enkä ole sittenkään tyytyväinen. Ajattelen keittiössä Astan pesukonetta vasten nojaavaa maalausta, joka nyt tuntuu toiselta kuin muutama tunti sitten. Eri tavalla tutulta ja tärkeältä. On oikeastaan sääli luopua siitä.

”Jos jättäisin sen tänne väliaikaisesti, vähän niin kuin päivähoitoon?” saan kysytyksi. ”Vain siksi aikaa, että löydän sille paikan.”

Aamu

Levottomat unet hätistävät minut hereille varhain ja pahantuulisena. Keitän kahvia ja avaan vierasvaraksi ostetun suklaalevyn. Muki toisessa kädessä ja hitain ajatuksin haukkailen suklaatani.

Astan tapaaminen on jättänyt tyhjän olon. Tuo hänen jumalansa – miksi sen pitää olla joillekin itsestään selvää, kun taas toiset joutuvat rämpimään pimeässä? Ja miksi hän on antanut vuosien mennä, ja miksi minä olen suostunut siihen? Meillä oli aina ennen niin hauskaa yhdessä.

Vedän takin niskaan ja lähden ulos. Aamu on painostava, pilvet roikkuvat raskaina ja matala tuuli enteilee lisää sadetta. Jossain jyrähtelee. Se on ehkä ukkonen, tai sitten aamukierroksensa aloittanut jäteauto.

Harhailen aikani yön kostuttamilla kaduilla ja päädyn lopulta vanhaan kirkkopuistoon. Sen keskellä

kohoaa vaatimaton kaupunginosakirkko. Kokeilen ovea, mutta lukossahan se on, kuinkas muuten. Kyltti vieressä ilmoittaa, että rakennus olisi avoinna arkisin kello viidestätoista kahdeksaantoista.

Huomaan huoltomiehen, joka kävelee lapio kädessään kohti varastorakennusta. Juoksen hänet kiinni ja pyydän hengästyneenä avaamaan kirkon oven.

Mies tarkastelee minua epätietoisen näköisenä. Kello on tuskin seitsemää.

”Mitä sinä siellä tekisit?” mies kysyy.

”Miettisin omia asioitani.” Mitä muuta kirkossa muka voi tehdä?

Mies seisoo hetken kahden vaiheilla, mutta sitten rutiini voittaa. Hän pahoittelee aukioloaikojen joustamattomuutta ja ehdottaa, että palaan iltapäivällä.

En jää väittelemään. Kiitän (mistä?) ja maleksin takaisin kirkolle.

Puisto on oikeastaan mäki, jäänyt vihreäksi, koska epätasaiset rinteet eivät ole houkutelleet rakentamaan. Siksi kirkon portailta näkee koko kaupungin yli, miten heräilevien kerrostalojen katot kimaltelevat. Vaikka taivas on kuin mutaveteen kastettua vanua, horisontissa pilviverhosta tihkuu auringonsäteitä.

Siinä ihmetellessäni tuuli repäisee pilvikattoon

aukon. Hetken ajan näen kaistaleen säkenöivän sinistä taivasta.

Eikä elämä tunnu aivan mahdottomalta.

Kirjoittajalta

”Mistä ei voi puhua, siitä on vaiettava”, summaa Wittgenstein Tractatuksessaan. Hänen mukaansa ihmiselämässä on alueita, joita ei niiden merkittävyydestä huolimatta voi pukea sanoiksi. Kokemuksellinen usko on yksi näistä.

Wittgensteinin lause osui tielleni, kun yritin googlata tätä kirjaa varten suomenkielistä keskustelua uskosta. Sitä on hyvin vähän, valtamedioissa tuskin lainkaan. Meiltä ei yksinkertaisesti löydy luontevaa tapaa puhua aiheesta. Kaikki yritykset ovat jotenkin huonoja: perinteinen kristillinen jargon (”seurakunta on Jeesuksen ruumis”) ei avaudu ilman poikkeuksellista teologista lukeneisuutta. Sen popularisointiyritykset (”Jeesus on kuin Volvo”) aiheuttavat lähinnä myötähäpeää.

Uskonnon ytimessä on jotain, joka kapinoi selittämisen tarvettamme vastaan. Ja kun jokin on

sanoinkuvaamatonta, tulee puheesta väistämättä kiertelyä.

Siksi uskonnoista puhutaankin mieluummin ohi, ulkopuolisen tarkkailijan turvallisesta positiosta. Me tarkastelemme uskontojen levinneisyyttä, vertaamme vanhaa Raamatun käännöstä uuteen, kiistelemme kirkon verotusoikeudesta ja koetamme suunnistaa järkiperusteilla yhä värikkäämmäksi käyvässä uskontojen, perinteiden ja rituaalien sekamelskassa. Kiertoteitä suosivat myös monet vakavasti uskontoon suhtautuvat ihmiset, koska ovat yhtä sanattomia kuin muutkin, tai ehkä ymmärtämättömien leiman pelossa.

Perustuslakiin kirjatusta uskonnonvapaudesta huolimatta valtakulttuuri edelleen säätelee, millainen uskonnollisuus on soveliasta. Arkista ja kiihkoilematonta tapakristillisyyttä arvostetaan. Sopivaa on esimerkiksi kertoa uskovansa ”jonkin korkeamman voiman olemassaoloon” tai vaikuttuvansa luonnon monimuotoisuudesta. Jos sen sijaan sanoo uskovansa ”Jeesuksen sovittaneen meidän kaikkien synnit”, sitä pidetään vähän omituisena, vaikka lause sinällään on luterilaisittain puhdasoppinen.

Hyvin moni tosiaan tuntuu ajattelevan, että koska uskosta ei voi puhua, on siitä parempi vaieta. Mystiikan ja kielen kohtaamattomuutta kuvaavat esimerkiksi sellaiset adjektiivit kuin *sanomaton* ja

selittämätön. Samaa juurta lienee uskomus, jonka mukaan hengellinen totuus löytyy hiljaisuudesta.

Wittgensteininkin myöhemmissä teksteissään lainaama kirkkoisä Augustinus kuitenkin painottaa, että sanojen epätäydellisyydestä huolimatta on välttämätöntä yrittää.* Uskonnosta ei voi puhua, mutta toisaalta Jumala on liian tärkeä vaiettavaksi.

Uskosta on puhuttava, koska se joka tapauksessa muokkaa ihmisten arkea kaikkialla maailmassa. Kulttuurin kautta uskonto sulkee vaikutuspiiriinsä meistä jokaisen, uskoomme katsomatta. Uskonnoilla on sormensa pelissä, kun ihmiset sotivat tai solmivat rauhaa, kun ihmisoikeuksia rikotaan tai puolustetaan ja kun jossain kannetaan veroa, käydään yöpuulle tai aterioidaan.

Tämä kirja on yritys kirjoittaa uskosta ja uskonnosta toisin – välttäen elämälle vierasta kirkkoslangia, mutta silti lukijaa aliarvioimatta. Ylittäen uskontotieteen ja vakaumuksellisen ateismin ulkopuolisuudet ja tarttuen uskon sisäiseen dynamiikkaan. Ymmärtää ja tehdä ymmärrettäväksi, miksi ihminen uskoo.

Teksti syntyi vähitellen. Ensin oli vain hajanaisia muistiinpanoja, sitten yksittäisiä tarinoita ja parin

* ”Ja mitä me saamme Sinusta sanotuksi, minun Jumalani, minun elämäni, minun pyhä autuuteni? Tahi mitä saa joku Sinusta sanotuksi puhuessaan sinusta? Kuitenkin, voi niitä, jotka vaikenevat Sinusta, sillä nekin jotka puhuvat, ovat mykkiä.” Augustinus, *Tunnustukset I*, 4 (s. 28) SLEY-kirjat HKI 1981.

viime vuoden kuluessa yhä selkeämpi käsikirjoituksen hahmo. Puolivahingossa teksti otti saman opettajan ja oppilaan kuvitteellisen keskustelun muodon, jota teologis-filosofinen perinne on hyödyntänyt vuosituhansia. Kahden eri näkökulman dialogi korostaa, että pohjimmiltaan uskossa on kuitenkin kyse totuuden etsinnästä, ei sen omistamisesta.

Kaunokirjallisesta muodosta huolimatta olen sisällyttänyt tekstiin joitakin lähdeviitteitä. Niiden tarkoituksena on auttaa lukijaa sellaisen teologisen aikalaiskirjallisuuden pariin, joka on helposti saatavissa ja jolla on ollut itselleni merkitystä. Monet näistä teoksista tulevat ortodoksisesta perinteestä, sillä sen piirissä mystiikkaa käsitellään luterilaisuutta enemmän.

Tampereella 15.9. 2012
Anna Kontula

Hound Dog,

tämä kirja on omistettu sinulle. Vanha ystävä, joka ikäsi etsit Jumalaa, mutta ehdit oppia hyödyntämään hotelliraamattua vain viinipullojen avaamiseen.

Ehkä Jumala on nyt löytänyt sinut.